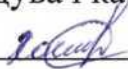

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Допускається до захисту
завідувач кафедри обліку і оподаткування
 доцент С.М. Хомовий
(підпис) вчене звання, ініціали, прізвище
« 19 » 12 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
ОРГАНІЗАЦІЯ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ,
АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО
КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА
(за матеріалами ПОП «Агрофірма «Узинська»)

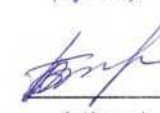
Виконав: Гандзій Артур Іванович
прізвище, ім'я, по батькові

Керівник: доцент Гаврик Олеся Юріївна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

Рецензент: доцент Биба Валентина Анатоліївна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

(підпис)

(підпис)

(підпис)

Я, Гандзій Артур Іванович, засвічую, що кваліфікаційну роботу магістра виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності

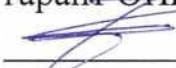
Біла Церква – 2025 р.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую

гарант ОПН «Облік і оподаткування»

 професор І.В. Свиноус
(підпис) вчене звання, ініціали, прізвище
« 4 » листопада 2024 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувача
Гандзію Артуру Івановичу**

Тема: Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу формування власного капіталу підприємства (за матеріалами ПОП «Агрофірма «Узинська»)

Перелік питань, що розробляються в роботі: розглянути теоретичні основи обліку, аналізу та аудиту власного капіталу; аналіз стану обліку та формування власного капіталу на підприємстві; аудит і шляхи вдосконалення обліку та аналізу власного капіталу.

Вихідні дані: фінансова та статистична звітність ПОП «Агрофірма «Узинська» за 2022–2024 роки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань стратегічного маркетингового управління, публікації у фахових періодичних виданнях, аналітичні матеріали платформи Opendatabot, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Календарний план виконання роботи

Етап виконання	Період виконання	Відмітка про виконання
Огляд літератури	<u>листопад 2024 - січень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Теоретико-методична частина	<u>лютий 2025 - квітень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Аналітична частина	<u>травень 2025 - липень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Рекомендаційна частина	<u>серпень 2025 - жовтень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Оформлення роботи	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Перевірка на плагіат	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Попередній розгляд на кафедрі	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Подання на рецензування	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>

Керівник роботи магістерської

підпис

доцент О.Ю. Гаврик
вчене звання, ініціали, прізвище

Здобувач

підпис

А. І. Гандзій
ініціали, прізвище

Дата отримання завдання « 4 » листопада 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Гандзій А. І. Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу формування власного капіталу підприємства (за матеріалами ПОП «Агрофірма «Узинська»)

Об'єкт дослідження – теоретичні та практичні аспекти організації обліку, аудиту та аналізу власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві ПОП «Агрофірма «Узинська».

Предмет дослідження – процеси обліку, аудиту та аналізу власного капіталу як основи фінансової стабільності підприємства.

Мета роботи – дослідження теоретико-методичних основ організації обліку, аудиту та аналізу власного капіталу і розробка практичних рекомендацій щодо їх удосконалення в умовах сільськогосподарського підприємства ПОП «Агрофірма «Узинська».

Методи дослідження – системний підхід, аналіз бухгалтерської документації, аудиторські процедури, порівняльний аналіз та узагальнення практичного досвіду.

Встановлено, що ефективна організація обліку та аудиту власного капіталу є запорукою прозорості фінансової інформації, зміцнення контролю та підвищення рівня управління капіталом, що позитивно впливає на конкурентоспроможність та сталий розвиток підприємства.

Основні положення і результати дослідження. Аналіз системи обліку власного капіталу ПОП «Агрофірма «Узинська» показав, що вона відповідає нормативним вимогам, проте потребує впровадження автоматизованих рішень та удосконалення аналітичного обліку. Результати аудиту виявили недоліки в деталізації даних та часткову ручну обробку інформації, що може ускладнювати управлінські рішення. Розроблено рекомендації щодо автоматизації облікових процесів, підвищення кваліфікації персоналу та стандартизації процедур внутрішнього контролю.

Обґрунтовані положення та рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності управління власним капіталом на сільськогосподарських підприємствах, подібних до ПОП «Агрофірма «Узинська».

Ключові слова: власний капітал, бухгалтерський облік, аудит, аналіз, сільськогосподарське підприємство, автоматизація, внутрішній контроль.

ANNOTATION

Gandziy Artur. Organization and ways to improve accounting, audit and analysis of the formation of equity of the enterprise (based on materials from the private enterprise «Agrofirm «Uzynska»)

The object of study - theoretical and practical aspects of organization of accounting, audit and analysis of equity at the agricultural enterprise of PP «Agro Firm» Uzinskaya «.

The subject of the study - the processes of accounting, audit and analysis of equity as the basis of financial stability of the enterprise.

The purpose of the work is to study the theoretical and methodological bases of organization of accounting, audit and analysis of equity and development of practical recommendations for their improvement in the conditions of agricultural enterprise PP «Agrofirm» Uzinskaya «.

Research methods - systematic approach, analysis of accounting records, audit procedures, comparative analysis and generalization of practical experience.

It is established that an effective organization of accounting and audit of equity is the key to transparency of financial information, strengthening control and improving the level of capital management, which has a positive effect on the competitiveness and sustainable development of the enterprise.

Basic provisions and results of the study. Analysis of the system of equity accounting of Pop «Agro Firm» Uzinskaya «showed that it meets the regulatory requirements, but requires the implementation of automated decisions and improvement of analytical accounting. The audit results revealed disadvantages in data detail and partial manual information processing, which can complicate management decisions. Recommendations for automation of accounting processes, advanced training of staff and standardization of internal control procedures have been developed.

The reasonable provisions and recommendations can be used to improve the efficiency of management of equity at agricultural enterprises similar to PP «Uzinskaya».

Keywords: equity, accounting, audit, analysis, agricultural enterprise, automation, internal control.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	9
1.1. Економічна сутність, функції та класифікація власного капіталу підприємства.....	9
1.2. Теоретико-методичні підходи до обліку власного капіталу	15
1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, аналізу та аудиту власного капіталу: вітчизняний та міжнародний досвід	20
Висновки до розділу 1.....	25
 РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ОБЛІКУ ТА ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	27
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПОП «Агрофірма «Узинська»	27
2.2. Організація обліку власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві	31
2.3. Аналіз і оцінка структури, динаміки та ефективності обліку власного капіталу підприємства.....	36
Висновки до розділу 2.....	41
 РОЗДІЛ 3. АУДИТ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ.....	43
3.1. Узагальнення результатів аудиторської перевірки та їх реалізація	43
3.2. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу	47
Висновки до розділу 3.....	52
 ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах господарювання, коли більшість суб'єктів підприємництва функціонує у ринковому середовищі та має недержавну форму власності, власний капітал набуває особливого економічного значення. Він репрезентує обсяг власних ресурсів підприємства, що знаходяться у його повному розпорядженні та слугують джерелом фінансування діяльності, основою самостійності, незалежності та стабільності функціонування.

Власний капітал виконує низку ключових функцій: слугує джерелом довгострокового фінансування, забезпечує платоспроможність і кредитоспроможність, бере участь у покритті можливих ризиків, формує імідж підприємства й підвищує його інвестиційну привабливість. Структура і динаміка власного капіталу відображають рівень ефективності управління підприємством, зокрема якість фінансового менеджменту та стратегічного планування.

Зростаюча увага до ефективності управління власним капіталом вимагає від підприємств удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналітичного забезпечення та внутрішнього й зовнішнього контролю. Водночас, багатокomпонентна структура капіталу й постійні зміни у нормативно-правовій базі обумовлюють необхідність постійного перегляду методик обліку та аудиту, а також оновлення інструментарію для якісного управлінського аналізу.

Значний внесок у дослідження проблематики власного капіталу зробили такі вітчизняні науковці як Р.Ф. Бруханський, І.М. Белова, І.А. Бланк, Т.В. Дідоренко, О.М. Загородня, Г.Г. Кірейцев, М.С. Палюх, І.В. Спільник, П.Р. Пуцентейло, М.К. Пархомець, П.Я. Хомин. Методологічні та організаційні аспекти аудиту розкрито у працях Ф.Ф. Бутинця, Н.І. Дорош, Л.П. Кулаковської, Н.Г. Мельник, В.Я. Савченка, К.О. Утенкової та інших.

Незважаючи на досягнення у наукових дослідженнях, залишається низка невирішених питань, зокрема щодо удосконалення методики обліку,

організації внутрішнього аудиту, аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень та оцінювання ефективності формування і використання власного капіталу.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є узагальнення теоретичних засад, аналіз діючої практики та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення організації обліку, аналізу й аудиту формування власного капіталу підприємства.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі завдання:

- уточнити економічну сутність, функції та класифікаційні ознаки власного капіталу як об'єкта бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду;
- дослідити теоретико-методичні підходи та особливості організації бухгалтерського обліку власного капіталу на підприємствах, зокрема у сільськогосподарській сфері;
- здійснити аналіз складу, структури, динаміки та ефективності використання власного капіталу підприємства;
- виявити проблеми в організації обліку та системі внутрішнього контролю за формуванням і використанням власного капіталу;
- розкрити методику проведення аудиту власного капіталу, включаючи застосування аналітичних процедур;
- узагальнити результати аудиторської перевірки та оцінити їх вплив на прийняття управлінських рішень;
- надати практичні рекомендації щодо вдосконалення облікової політики, аналітичних процедур та аудиторських заходів у сфері власного капіталу з урахуванням сучасних викликів і цифровізації обліку.

Об'єкт дослідження – процеси організації бухгалтерського обліку, аудиту та аналітичного забезпечення управління власним капіталом підприємства.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів обліку, аналізу та аудиту власного капіталу.

Базою дослідження обрано ПОП «Агрофірма «Узинська» – сільськогосподарське підприємство, що має практичний досвід формування, обліку та контролю за власним капіталом у реальних умовах господарювання.

Методи дослідження. У процесі дослідження застосовувалися такі методи: індукції та дедукції – для формулювання висновків; аналізу й синтезу – при вивченні теоретичних засад; порівняльного аналізу – для виявлення тенденцій і особливостей обліку та аудиту власного капіталу; анкетування та спостереження – для оцінки практики обліку на підприємстві; графічний метод – для візуалізації результатів; розрахунково-аналітичний – при обробці статистичних та облікових даних; узагальнення – для формулювання рекомендацій.

Інформаційна база дослідження включає: фінансова та статистична звітність ПОП «Агрофірма «Узинська» за 2022–2024 роки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань стратегічного маркетингового управління, публікації у фахових періодичних виданнях, аналітичні матеріали платформи Opendatabot, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом участі автора в науково-практичних конференціях та підготовки тез і публікацій за тематикою дослідження. Гандзій А. І. Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу формування власного капіталу підприємства // *Наукові пошуки молоді у XXI столітті: тези Всеукраїнської науково-практичної конференції магістрантів і молодих дослідників* (Біла Церква, 29 жовтня 2025 р.). Біла Церква, 2025. – С. 99–100.

Обсяг та структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота викладена на 63 сторінки, містить 20 таблиць, 11 рисунків, список використаних джерел обсягом 41 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

1.1. Економічна сутність, функції та класифікація власного капіталу підприємства

Власний капітал є основною фінансовою основою діяльності підприємства. Він формується з моменту створення підприємства за рахунок внесків засновників, а надалі – шляхом накопичення нерозподіленого прибутку та інших джерел. Власний капітал – це залишковий інтерес у активах підприємства після вирахування всіх його зобов'язань. Його наявність гарантує стабільність функціонування, фінансову незалежність та конкурентоспроможність [1].

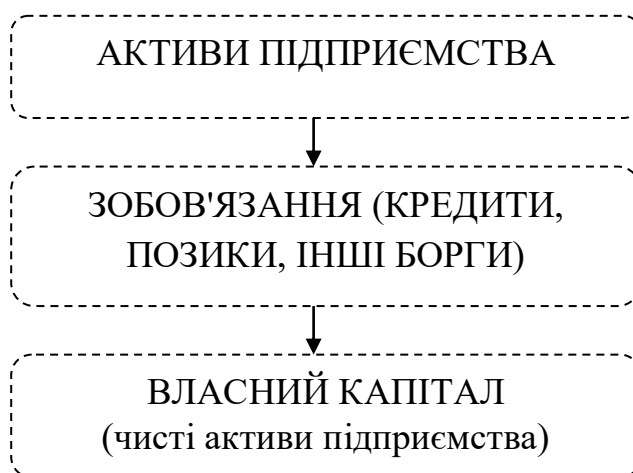

Рис. 1.1. Сутність власного капіталу в системі фінансового управління підприємством

Джерело: складено за результатами аналізу літературних джерел [1].

Отже, власний капітал – це:

- основа самофінансування підприємства;
- джерело фінансування ризикових інвестицій;
- показник фінансової стійкості.

Важливим аспектом дослідження є виявлення та систематизація функціонального призначення власного капіталу, адже саме через виконання певних функцій цей елемент фінансової системи підприємства забезпечує його стабільність, стійкість і конкурентоспроможність [1].

У табл. 1.1 узагальнено основні функції власного капіталу підприємства, які відображають його роль у фінансово-господарській діяльності. Власний капітал виконує низку ключових економічних функцій, представлених у таблиці нижче:

Таблиця 1.1.

Основні функції власного капіталу підприємства

№ з/п	Назва функції	Зміст функції
1	Фінансово-забезпечувальна	Сприяє фінансуванню основної діяльності підприємства та формуванню його активів
2	Захисна	Захищає інтереси кредиторів, забезпечує платоспроможність і фінансову стійкість
3	Регулююча	Дозволяє оперативно впливати на структуру джерел фінансування та капітал підприємства
4	Гарантійна	Служить гарантією покриття можливих збитків у майбутньому
5	Інвестиційна	Використовується для реалізації інвестиційних проектів та розширення діяльності підприємства
6	Стратегічна	Забезпечує довгострокову стабільність, фінансову незалежність та підвищення ринкової вартості
7	Стимулююча	Сприяє підвищенню зацікавленості власників у результатах діяльності та розвитку підприємства

Джерело: узагальнено на основі літературних джерел [3].

Кожна з функцій має прямий вплив на фінансову політику та довгострокову стратегію підприємства.

Аналіз табл. 1.1 дозволяє більш глибоко усвідомити роль власного капіталу у забезпеченні фінансової стабільності, ефективності управління та довгострокового розвитку підприємства[3].

1. Фінансово-забезпечувальна функція є базовою – саме з неї починається процес формування підприємства як економічної одиниці. Власний капітал є первинним джерелом фінансування придбання активів та запуску операційної діяльності.

2. Захисна функція пов'язана із забезпеченням фінансової стійкості. Чим вищий власний капітал у структурі джерел фінансування, тим нижча залежність підприємства від кредиторів. Це знижує ризики ліквідності та неплатоспроможності.

3. Регулююча функція проявляється у здатності підприємства оперативно реагувати на зміни в зовнішньому середовищі, змінюючи структуру джерел фінансування, наприклад, шляхом капіталізації прибутку або залучення нових інвесторів.

4. Гарантійна функція тісно пов'язана з довірою до підприємства з боку фінансових інституцій. Власний капітал виступає своєрідною «подушкою безпеки» при погіршенні фінансових результатів або виникненні збитків.

5. Інвестиційна функція демонструє можливість використання власного капіталу як внутрішнього ресурсу для реалізації стратегічних проєктів без необхідності залучення стороннього фінансування, що особливо важливо для сільськогосподарських підприємств.

6. Стратегічна функція підкреслює довгострокову місію власного капіталу – забезпечення фінансової автономії, яка дозволяє підприємству вільно обирати напрямки розвитку без зовнішнього тиску.

7. Стимулююча функція відображає соціально-економічний аспект – власний капітал може впливати на мотивацію власників і керівництва до підвищення ефективності роботи підприємства, оскільки прибутки прямо залежать від результативності діяльності.

Ключові висновки з аналізу таблиці:

- Функції власного капіталу є комплексними, вони охоплюють як фінансово-економічний, так і управлінсько-стратегічний рівні.
- Реалізація кожної функції взаємопов'язана: наприклад, стратегічна стабільність неможлива без реалізації захисної функції.
- Для підприємств аграрного сектору, таких як ПОП «Агрофірма «Узинська», особливо важливою є гарантійна та інвестиційна функції, адже галузь схильна до сезонності, ризиків кліматичних змін і обмеженого доступу до зовнішнього фінансування.

Функції власного капіталу відображають не лише його значення як фінансового ресурсу, а й як ключового інструменту довгострокової стабільності, фінансової незалежності та розвитку підприємства.

Для правильної організації обліку, аналізу та аудиту важливо розуміти класифікаційні ознаки власного капіталу. На практиці застосовують кілька підходів до класифікації рис. 1.2.

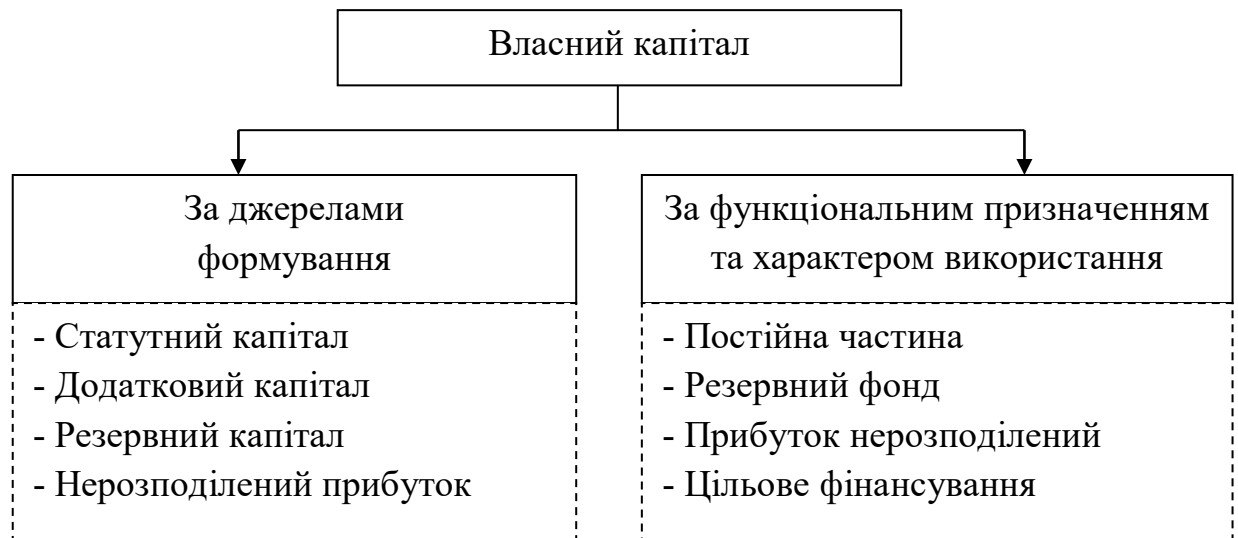

Рис. 1.2. Класифікація власного капіталу за різними ознаками

Джерело: узагальнено на основі літературних джерел [4]

На рис. 1.2 представлено систематизовану класифікацію власного капіталу підприємства, побудовану за низкою ключових ознак. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити економічну природу власного капіталу, його структуру, джерела формування та функціональне призначення.

1. За джерелами формування

- Вкладений капітал (інвестований): формується за рахунок внесків засновників у статутний капітал, додаткового капіталу.
- Накопичений (реінвестований) капітал: створюється шляхом накопичення прибутку, що не розподіляється, у вигляді резервного чи нерозподіленого капіталу.

Такий поділ дозволяє простежити, які частини капіталу забезпечують підприємству стартову фінансову базу, а які – утворені вже в процесі діяльності.

2. За джерелами походження

- Власний (власники/засновники підприємства): суто приватна частка капіталу.

- Залучений (умовно): кошти, отримані через емісію акцій або інші механізми колективного інвестування.

У цьому контексті корисно для аналітичного обліку відмежовувати традиційний приватний капітал від інституційно залученого, особливо на етапах реструктуризації чи приватизації.

3. За формами прояву в обліку

- Статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток.

Кожна з цих форм має своє місце у балансі, окреме відображення у Плані рахунків та виконує різні функції – від інвестиційного до захисного.

4. За правовим статусом

- Формалізований (визнаний у статуті, зареєстрований): наприклад, статутний капітал.

- Неформалізований (виникає в процесі господарської діяльності): наприклад, нерозподілений прибуток.

Ця класифікація важлива для юридичної оцінки прав засновників на активи підприємства.

5. За функціональним призначенням

- Операційна функція: фінансування поточної діяльності.
- Інвестиційна: джерело вкладень у необоротні активи.
- Гарантійна: забезпечення кредитоспроможності підприємства.

Такий поділ має прикладне значення при оцінці ефективності використання капіталу та його структури з погляду фінансової стійкості.

Узагальнення

Класифікація власного капіталу за різними ознаками дозволяє:

- глибше розкрити його економічну природу та роль у діяльності підприємства;
- обґрунтувати методичні підходи до ведення обліку та контролю;
- оптимізувати структуру власного капіталу для підвищення фінансової стабільності.

Особливо важливим така класифікація є для підприємств аграрної сфери, як-от ПОП «Агрофірма «Узинська», де власний капітал часто виступає єдиним доступним джерелом фінансування на початкових етапах виробничого циклу.

Для більш глибокого розуміння економічної сутності власного капіталу важливо не лише проаналізувати його класифікаційні ознаки, а й конкретизувати зміст окремих його елементів. У структурі власного капіталу кожна складова виконує специфічні функції, має особливості формування, облікового відображення та використання в господарській діяльності [5].

З метою узагальнення інформації про ці елементи у табл.1.2 представлено коротку характеристику основних складових власного капіталу підприємства відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та практики ведення обліку.

Таблиця 1.2.

Узагальнена характеристика складових власного капіталу

Елемент власного капіталу	Джерело формування	Призначення
Статутний капітал	Внески засновників	Формування стартового капіталу
Додатковий капітал	Переоцінка активів, безоплатне отримання майна	Посилення капіталізації
Резервний капітал	Відрахування з прибутку	Покриття збитків або непередбачуваних витрат
Нерозподілений прибуток	Частина чистого прибутку, що не виплачена	Інвестування в розвиток підприємства
Інший власний капітал	Курсові різниці, результат дооцінки	Технічне коригування капіталу

Джерело: узагальнено на основі літературних джерел [6]

Отже, власний капітал – це ключовий елемент фінансової структури підприємства, який забезпечує його автономність, гнучкість і стабільність. Його грамотне управління сприяє не лише зростанню вартості бізнесу, а й підвищенню його інвестиційної привабливості. У наступних підрозділах буде розглянуто особливості організації обліку та аудиту власного капіталу з урахуванням специфіки діяльності сільськогосподарських підприємств.

1.2. Теоретико-методичні підходи до обліку власного капіталу

Власний капітал – це не лише фінансовий ресурс, а й важлива категорія бухгалтерського обліку. Його облік базується на принципах достовірності, обачності, двоаспектності та потребує системного підходу до ідентифікації, вимірювання, оцінки й відображення в облікових регістрах [7].

У бухгалтерському обліку власний капітал відображається відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 5 «Звіт про власний капітал» та П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8]. В обліку він подається як пасив балансу та характеризує джерела формування активів, які не підлягають поверненню.

Для якісного ведення обліку власного капіталу потрібно забезпечити повний цикл облікової роботи.

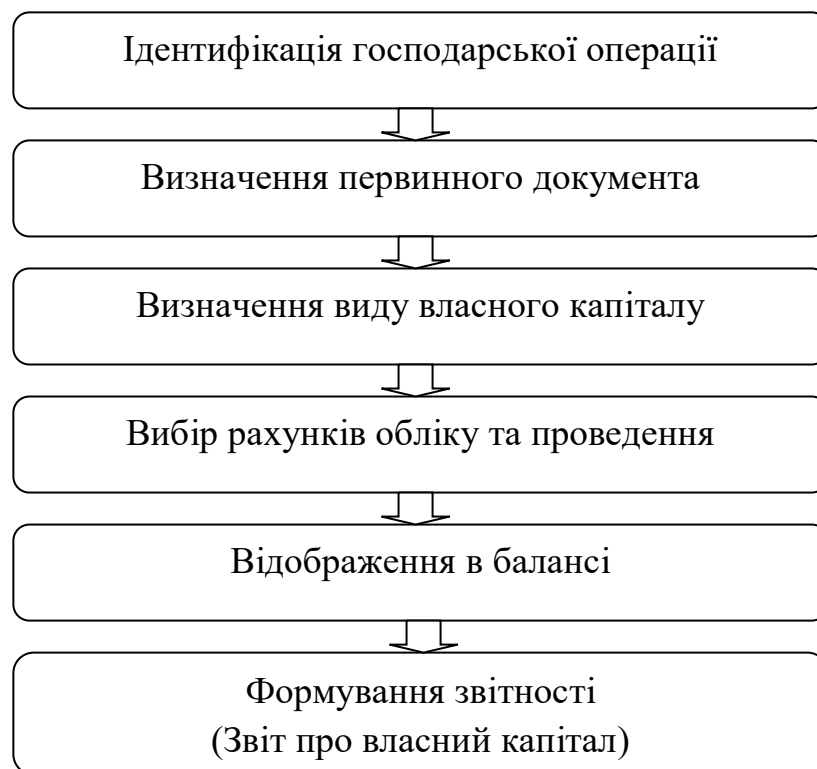

Рис. 1.3. Базові етапи обліку власного капіталу

Джерело: узагальнено на основі літературних джерел [9].

Такий підхід дозволяє системно організувати інформаційний потік у бухгалтерському обліку, рис. 1.3 демонструє узагальнену послідовність

етапів облікового процесу, пов'язаного з власним капіталом, починаючи з його формування і закінчуючи відображенням у фінансовій звітності [10].

Коментар до кожного етапу:

1. Ідентифікація джерел формування капіталу. На цьому етапі визначаються джерела надходження власного капіталу: внески засновників, прибуток, цільове фінансування тощо. Ідентифікація є відправною точкою для подальшого обліку.

2. Документальне оформлення змін у капіталі. Будь-які зміни у капіталі (збільшення, зменшення, розподіл прибутку, реінвестування) мають бути підтверджені відповідними первинними документами (протоколами зборів, бухгалтерськими довідками, наказами).

3. Відображення в облікових регістрах. Зміни фіксуються у журналі господарських операцій, а також у відповідних аналітичних та синтетичних рахунках класу 4 ПСБО (зокрема, рахунки 40–44).

4. Групування та систематизація інформації. Дані з облікових регістрів групуються за видами капіталу (статутний, додатковий, резервний тощо) для формування звітних показників.

5. Аналіз ефективності використання капіталу. Важливий етап, який передбачає оцінку показників рентабельності власного капіталу, динаміку змін, частку реінвестованого прибутку тощо. Це дає змогу підприємству приймати обґрунтовані управлінські рішення.

6. Відображення у фінансовій звітності. На підставі систематизованих даних формується інформація у розділі I пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) та в Примітках до фінансової звітності.

Представлена на рис. 1.3 схема забезпечує логічну і повну організацію процесу бухгалтерського обліку власного капіталу, що сприяє підвищенню прозорості управлінської та фінансової інформації.

У науковій літературі виділяють кілька методичних підходів до ведення обліку власного капіталу (табл. 1.3), які можна класифікувати за орієнтиром на джерело формування, рівень деталізації, характер змін [11]:

Для невеликих сільськогосподарських підприємств, таких як ПОП «Агрофірма «Узинська», найбільш прийнятними є статутно-фінансовий та фондовий підходи. Вони дозволяють чітко вести облік джерел формування капіталу, а також створювати резерви відповідно до фінансових можливостей господарства.

Таблиця 1.3.

Основні методичні підходи до обліку власного капіталу

Підхід	Суть	Особливості застосування
Статутно-фінансовий підхід	Облік капіталу з акцентом на джерела формування (внески, статутний фонд)	Поширений на підприємствах з чітко визначеною часткою засновників
Фінансово-аналітичний підхід	Орієнтований на аналіз змін капіталу, його структури та динаміки	Використовується для управлінського аналізу та планування
Рахунково-інвентаризаційний підхід	Базується на точності розрахунків і повній інвентаризації складових капіталу	Особливо важливий для контролю та перевірок
Балансовий підхід	Оцінює власний капітал через залишковий інтерес у активах підприємства після вирахування зобов'язань	Відображається у звітності, зокрема в балансі
Фондовий підхід	Ґрунтується на виділенні капіталу у вигляді окремих фондів (резервний, додатковий, статутний тощо)	Надає гнучкість у розподілі та використанні прибутку

Джерело: складено за результатами аналізу літературних джерел [11].

Фінансово-аналітичний підхід доцільно застосовувати у випадку, коли підприємство активно залучає інвесторів або планує стратегічні зміни – це допомагає оцінити рентабельність власного капіталу та його структуру [12].

Балансовий підхід є обов'язковим для складання звітності згідно з П(С)БО або МСФЗ. Його застосування забезпечує відповідність інформації у фінансовій звітності до вимог облікових стандартів.

Рахунково-інвентаризаційний підхід стає актуальним під час інвентаризацій, перевірок, аудиту, особливо в умовах обмеженого внутрішнього контролю.

Методичні підходи до обліку власного капіталу мають прикладне значення і повинні адаптуватися до потреб конкретного підприємства. На практиці доцільно застосовувати комбінацію підходів залежно від стадії життєвого циклу підприємства, організаційно-правової форми, фінансової структури та управлінських цілей [13].

Синтетичний облік ведеться на рахунку класу 4 «Власний капітал» за Планом рахунків бухгалтерського обліку.

Таблиця 1.4.

Основні рахунки синтетичного обліку власного капіталу

№	Рахунок	Назва рахунку	Призначення
1	40	Статутний капітал	Облік зареєстрованого капіталу
2	41	Пайовий капітал	Облік внесків членів кооперативу тощо
3	42	Додатковий капітал	Облік переоцінки активів, безоплатних внесків
4	43	Резервний капітал	Створений з прибутку для покриття збитків
5	44	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Підсумковий результат діяльності підприємства

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [13].

Рахунок 40 є базовим для фіксації стартового обсягу власного капіталу підприємства.

Рахунок 43 створює фінансову «подушку» для покриття можливих втрат.

Рахунок 44 відображає фінансовий результат діяльності, що напряду впливає на власний капітал.

Рахунки синтетичного обліку власного капіталу забезпечують повноту, структурованість і контроль за змінами у власному капіталі підприємства. Їх правильне використання – запорука достовірної фінансової звітності та ефективного управління ресурсами підприємства [14].

Аналітичний облік ведеться у розрізі:

- засновників (учасників);
- напрямів формування;
- видів капіталу;

- періодів діяльності.

У процесі ведення бухгалтерського обліку власного капіталу підприємства важливу роль відіграє правильне формування бухгалтерських проведення (проводок), що відображають господарські операції, пов'язані з його формуванням, зміною, використанням і розподілом.

У табл. 1.5 наведено типові бухгалтерські проводки, що використовуються при обліку операцій, пов'язаних із власним капіталом [15]. Вона є інструментом систематизації знань та практичним довідником для бухгалтера або аудитора.

Таблиця 1.5.

Типові бухгалтерські проведення з обліку власного капіталу

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	Формування статутного капіталу засновниками	46	40
2	Надходження внеску до статутного капіталу грошовими коштами	30	46
3	Надходження внеску основними засобами	10	46
4	Безоплатне отримання активів	10	424
5	Формування резервного капіталу з прибутку	44	43
6	Відображення чистого прибутку за підсумками року	79	44
7	Покриття збитків за рахунок резервного капіталу	43	44
8	Вилучення частини внеску учасником (зменшення капіталу)	40	46

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [15].

Призначення таблиці:

- полегшити орієнтацію у кореспонденції рахунків;
- сприяти уніфікації методики обліку;
- забезпечити контроль за правильністю бухгалтерських записів щодо власного капіталу.

Незважаючи на регламентовану нормативну базу, на практиці облік власного капіталу часто має проблеми (рис. 1.4).

Методичні підходи до обліку власного капіталу формують інформаційну основу для управлінських рішень, складання фінансової

звітності, здійснення аналізу й аудиту [16]. Грамотна організація обліку дозволяє:

- достовірно визначити величину капіталу;
- контролювати його рух і зміни;
- оцінити ефективність його формування й використання.

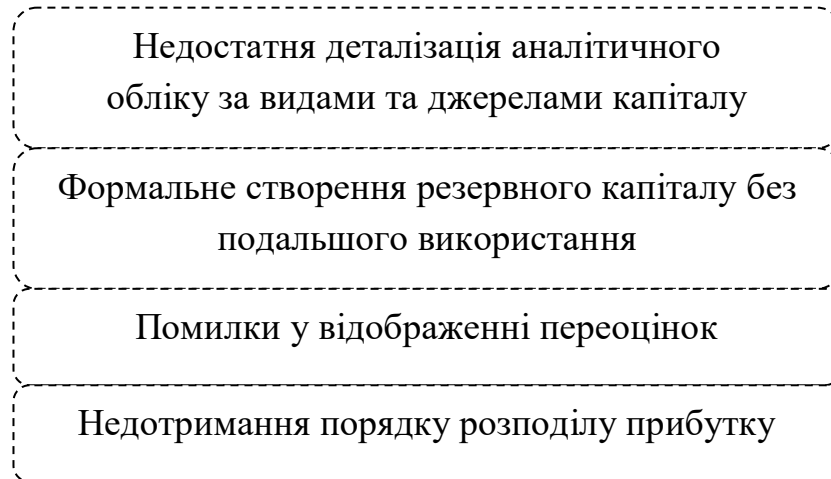

Рис. 1.4. Проблеми організації обліку власного капіталу

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [17].

Рис. 1.4 виконує не лише інформативну, а й аналітичну функцію: допомагає виявити слабкі місця в організації обліку власного капіталу, що надалі дозволяє сформулювати пропозиції щодо їх усунення (Розділ 3).

1.3. Нормативно-правове регулювання обліку, аналізу та аудиту власного капіталу: вітчизняний та міжнародний досвід

Правильний облік, повноцінний аналіз і достовірний аудит власного капіталу можливі лише за умови наявності чіткого нормативно-правового забезпечення [18]. У контексті сучасних реалій важливо не лише дотримуватися національних стандартів, а й враховувати міжнародний досвід, який дедалі активніше інтегрується у вітчизняну практику через гармонізацію з МСФЗ (IFRS).

Облік власного капіталу в Україні регулюється широким колом документів різної юридичної сили. У табл. 1.6 представляємо перелік

ключових нормативних документів, які регулюють облік, аналіз та аудит власного капіталу в Україні. Вона є важливим елементом для систематизації джерел правового регулювання, що використовуються під час організації облікової політики на підприємстві, зокрема в сільськогосподарських формуваннях, таких як ПОП «Агрофірма «Узинська».

Таблиця 1.6.

**Основні нормативні документи України щодо обліку та аудиту
власного капіталу**

№ з/п	Назва нормативного документа	Основні положення щодо власного капіталу	Сфера застосування
1	Конституція України	Гарантує право власності, захист інвесторів	Загальні правові засади
2	Господарський кодекс України	Визначає форми власності, порядок формування статутного капіталу	Господарська діяльність
3	Цивільний кодекс України	Регламентує право власності, корпоративні права	Власність та зобов'язання
4	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Встановлює загальні принципи обліку, розкриття інформації про капітал	Бухгалтерський облік
5	Податковий кодекс України	Містить положення про оподаткування капіталу, прибутку, резервів	Податковий облік
6	П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал»	Регламентує форму, зміст і порядок складання звіту	Фінансова звітність
7	П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Визначає склад фінансової звітності, у тому числі щодо капіталу	Бухгалтерський облік
8	МСФЗ (IAS) 1 «Подання фінансової звітності»	Визначає порядок представлення власного капіталу в звітності	Міжнародна звітність
9	Закон України «Про акціонерні товариства»	Регулює формування, облік та аудит статутного капіталу	Корпоративне управління
10	Стандарти аудиту (МСА, НААУ)	Регламентують підходи до перевірки та підтвердження капіталу	Аудиторська діяльність

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [19-21].

Призначення таблиці 1.6 полягає в тому, щоб забезпечити зручну і швидку ідентифікацію нормативно-правового поля, у межах якого здійснюється облік, аналіз та аудит власного капіталу підприємства [19]. Завдяки систематизації ключових законодавчих та нормативних актів, таблиця сприяє уніфікації підходів до ведення фінансової звітності,

забезпечуючи її відповідність як національним стандартам, так і вимогам міжнародної практики.

Окрім цього, перелік нормативних документів, наведений у таблиці, слугує базою для формування методичних положень, які використовуються аудитором під час перевірки достовірності обліку та звітності щодо власного капіталу, особливо на підприємствах аграрного сектора [19].

Рисунок 1.5 наочно демонструє ієрархію джерел регулювання, починаючи від загальнодержавних законодавчих актів і закінчуючи внутрішніми положеннями підприємства, що формують локальні правила ведення обліку власного капіталу. Така структура дозволяє:

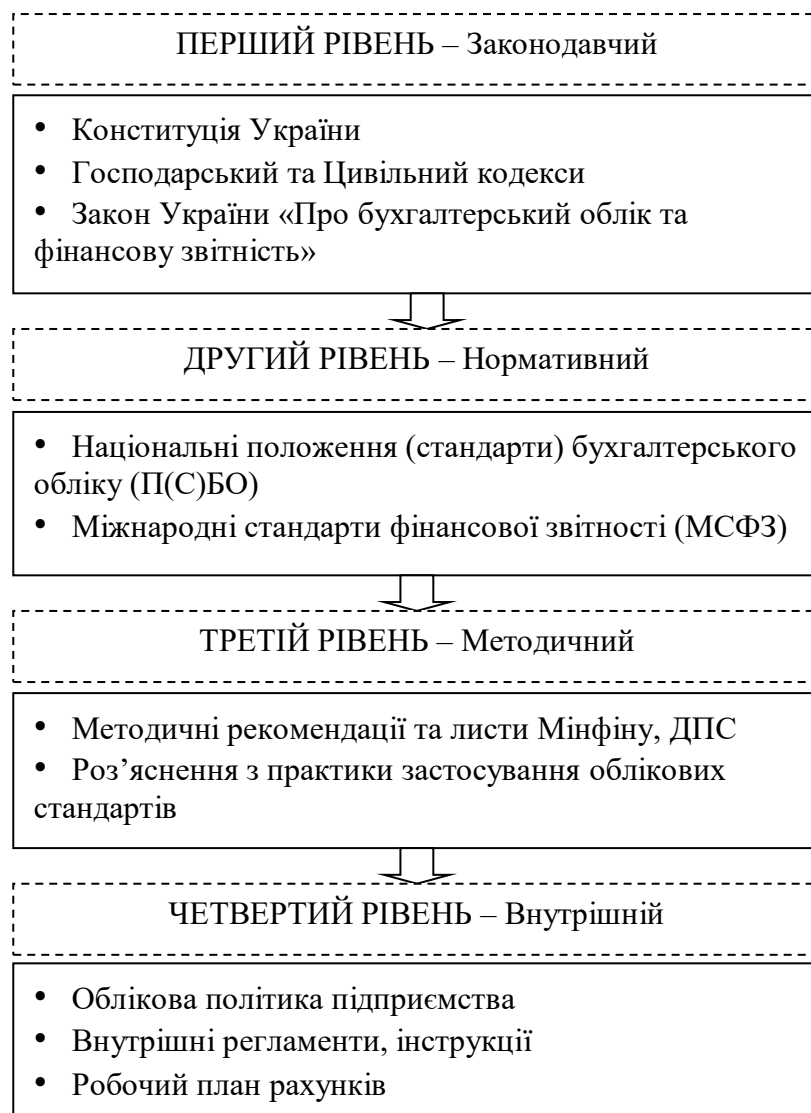

Рис. 1.5. Рівні нормативного регулювання обліку власного капіталу в Україні

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [21].

- забезпечити узгодженість обліку на всіх рівнях;
- дотримуватись вимог держави та міжнародної практики;
- адаптувати систему обліку до специфіки господарської діяльності, зокрема в аграрному секторі.

У національній практиці аналіз власного капіталу не має окремого законодавчого документа, а здійснюється в рамках:

- фінансового аналізу (згідно з внутрішніми положеннями підприємства);
- оцінки фінансової стійкості;
- аналізу динаміки і структури власного капіталу за формами звітності.

Аудит власного капіталу регулюється через:

- Закон України «Про аудит фінансової звітності»;
- Міжнародні стандарти аудиту (МСА), зокрема:
 - МСА 315 – «Ідентифікація і оцінка ризиків суттєвого викривлення»;
 - МСА 330 – «Аудиторські процедури у відповідь на оцінені ризики»;
 - МСА 700 – «Формування думки та надання звіту щодо фінансової звітності».

Міжнародні стандарти обліку власного капіталу

Облік власного капіталу за МСФЗ (IFRS) базується на принципах прозорості, справедливості, економічної сутності, а не юридичної форми [22].

У таблиці 1.7 систематизовано ключові міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які регламентують порядок обліку та відображення власного капіталу у звітності підприємств. Її практичне значення полягає в тому, що вона:

Узагальнює нормативну базу – у таблиці зібрано ті МСФЗ, що прямо або опосередковано стосуються складових власного капіталу (статутного, додаткового, резервного капіталу, нерозподіленого прибутку тощо).

Вказує на напрям дії кожного стандарту – наприклад:

- МСБО 1 «Подання фінансової звітності» – визначає форму та зміст власного капіталу в балансі;
- МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання» – допомагає розмежувати фінансові зобов'язання та капітал;
- МСФЗ 2 «Платежі на основі акцій» – регулює формування капіталу через емісію акцій;
- МСБО 10 «Події після звітної дати» – регламентує уточнення даних про капітал після дати балансу.

Таблиця 1.7.

МСФЗ, що регламентують облік капіталу підприємства

№ з/п	Назва стандарту	Короткий зміст та регламентуюча роль щодо власного капіталу
1	МСБО 1 «Подання фінансової звітності»	Визначає склад і порядок подання власного капіталу у фінансовій звітності (у балансі та звіті про зміни у капіталі)
2	МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»	Визначає класифікацію фінансових інструментів як капіталу або зобов'язань
3	МСФЗ 2 «Платежі на основі акцій»	Регламентує операції з формування власного капіталу шляхом оплати праці акціями
4	МСБО 10 «Події після звітної дати»	Визначає правила коригування власного капіталу у зв'язку з подіями після звітної дати
5	МСБО 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки»	Передбачає коригування власного капіталу при виправленні помилок та зміні облікової політики
6	МСБО 18 (заміщений МСФЗ 15)	Визначає принципи визнання доходу, що впливає на нерозподілений прибуток, а отже – на власний капітал
7	МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	Передбачає класифікацію та оцінку інструментів, які можуть впливати на власний капітал

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [23].

Сприяє гармонізації з національними стандартами – дає змогу порівняти вимоги МСФЗ із положеннями П(С)БО, адаптувати облік до міжнародних вимог [23].

Підвищує прозорість і порівнюваність фінансової звітності підприємства, що особливо важливо для залучення інвесторів.

Таблиця 1.7 є цінним довідковим інструментом, що дає змогу бухгалтеру, аудитору чи аналітику швидко орієнтуватися в системі МСФЗ щодо обліку власного капіталу. Вона є основою для побудови облікової

політики на підприємствах, які працюють за міжнародними стандартами або звітують за МСФЗ для інвесторів.

Порівняльна характеристика національних і міжнародних стандартів.

Таблиця 1.8 (додаток А) дозволяє швидко і наочно ідентифікувати ключові розбіжності між двома підходами – українським і міжнародним – у питаннях обліку, оцінки та розкриття інформації про власний капітал [24]. Це має велике значення для підприємств, які:

- звітують як за П(С)БО, так і за МСФЗ;
- залучають іноземних інвесторів;
- прагнуть гармонізувати свою облікову політику з міжнародними вимогами.

Нормативно-правове регулювання обліку, аналізу та аудиту власного капіталу в Україні загалом забезпечує базовий рівень достовірності інформації [25]. Однак вітчизняна система має ряд обмежень, таких як:

- недостатній рівень прозорості;
- домінування формального підходу;
- обмеження щодо переоцінки капіталу.

Запровадження МСФЗ в Україні є важливим кроком до підвищення інвестиційної привабливості підприємств та прозорості фінансової звітності. Використання кращих міжнародних практик сприятиме удосконаленню методики обліку, аналітичних процедур та аудиту власного капіталу.

Висновки до розділу 1

1. Власний капітал підприємства є ключовим фінансовим ресурсом, що характеризує джерела формування майна, рівень фінансової незалежності та стійкості суб'єкта господарювання. Його економічна сутність полягає у залишковій вартості активів підприємства після вирахування всіх зобов'язань, що відображає право власників на активи підприємства.

2. У науковій літературі та нормативних документах спостерігається різноманіття підходів до класифікації власного капіталу, які ґрунтуються на його джерелах формування, функціональному призначенні, ролі у фінансово-

господарській діяльності. Найпоширенішими видами є: статутний капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, інший додатковий власний капітал.

3. Функції власного капіталу включають: фінансово-забезпечувальну, розподільчу, гарантійну, захисну та інвестиційну. Власний капітал забезпечує безперервність діяльності підприємства та захищає інтереси кредиторів, формуючи основу для розвитку підприємства.

4. У розрізі теоретико-методичних підходів облік власного капіталу базується на принципах безперервності, повного висвітлення, обачності та превалювання сутності над формою. Бухгалтерський облік власного капіталу вимагає застосування чітко визначеної методики первинного документування, облікових рахунків, оцінки та розкриття у звітності, що має ґрунтуватися як на національних, так і міжнародних положеннях.

5. Національне нормативне регулювання обліку, аналізу та аудиту власного капіталу в Україні здійснюється через систему законів, положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інструкцій та методичних рекомендацій. Водночас міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) забезпечують більш гнучкий, змістовний та аналітичний підхід до обліку капіталу, орієнтований на потреби зовнішніх користувачів інформації.

6. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що використання принципів МСФЗ сприяє покращенню якості звітності, прозорості капіталу, а також підвищенню довіри з боку інвесторів, акціонерів та фінансових інститутів. Впровадження МСФЗ в Україні – це не лише крок до гармонізації обліку, але й реальний інструмент покращення управління фінансами.

7. Узагальнено, що в умовах динамічного середовища підприємництва облік, аналіз і аудит власного капіталу мають постійно вдосконалюватися з урахуванням сучасних викликів, ризиків і тенденцій. Теоретична база має стати міцним підґрунтям для ефективного практичного впровадження методик управління власним капіталом.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ОБЛІКУ ТА ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПОП «Агрофірма «Узинська»

Приватне орендне підприємство «Агрофірма Узинська» є одним із ключових представників аграрного сектору Київської області, яке здійснює свою діяльність на території Білоцерківського району. За більш ніж двадцятирічну історію функціонування господарство зарекомендувало себе як стабільний і надійний виробник сільськогосподарської продукції, ефективно поєднуючи традиційні методи ведення сільського господарства з сучасними технологіями в галузях рослинництва та тваринництва.

Основним напрямом спеціалізації підприємства є вирощування зернових і технічних культур, зокрема пшениці, кукурудзи та соняшнику. Крім того, значна увага приділяється тваринництву, включаючи утримання великої рогатої худоби та свиней. Така багатoproфільна структура сприяє зменшенню ризиків, пов'язаних із кон'юнктурними коливаннями ринку, та підтриманню фінансової стійкості.

У правовому статусі приватного орендного підприємства агрофірма має змогу оперативно адаптуватися до змін зовнішнього середовища, зберігаючи гнучкість в управлінні [26]. Організаційна структура господарства включає керівника, адміністративно-управлінський персонал і фахівців, відповідальних за окремі виробничі напрями.

Відповідно до установчих документів, серед основних завдань підприємства виокремлюються:

- ефективного використання орендованих земельних ресурсів та матеріально-технічної бази;
- вирощування, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції;
- впровадження ресурсозберігаючих і енергоефективних технологій у

рослинництві та тваринництві;

- забезпечення прибутковості за рахунок оптимального використання наявного потенціалу.

Станом на сьогодні ПОП «Агрофірма Узинська» обробляє понад 2,5 тис. га сільськогосподарських земель, володіє сучасним машинно-тракторним парком, має розвинену інфраструктуру для зберігання, переробки та утримання тварин. Підприємство активно співпрацює з місцевими громадами, банківськими установами, постачальниками техніки й матеріалів, а також з переробними підприємствами та елеваторами, що забезпечують збут продукції.

Організаційно-економічне становище господарства характеризується наявністю стабільної матеріально-технічної бази, ефективною системою управління, диверсифікованою структурою виробництва та високою адаптивністю до інновацій. Вигідне розташування в межах Білоцерківського району сприяє доступу до розвиненої логістичної, транспортної та фінансової інфраструктури, створюючи сприятливе зовнішнє середовище для сталого розвитку підприємства.

Матеріально-технічна база ПОП «Агрофірма Узинська» представлена широким спектром сучасного обладнання та інфраструктурних об'єктів, що забезпечують ефективне функціонування підприємства у всіх виробничих напрямках.

До складу технічних засобів входить сучасний машинно-тракторний парк, зокрема трактори, комбайни, культиватори, сівалки, обприскувачі, які дають змогу виконувати агротехнічні операції в оптимальні строки. Наявність складських приміщень, зерносховищ, ємностей для зберігання мінеральних добрив і пально-мастильних матеріалів гарантує стабільність постачання та зберігання ресурсів [27].

Ремонтні майстерні й технічні приміщення для обслуговування техніки дозволяють підтримувати обладнання в робочому стані та мінімізувати простой у виробничому процесі. У галузі тваринництва підприємство

експлуатує спеціалізовані приміщення для утримання худоби, які відповідають чинним ветеринарно-санітарним нормам.

Крім того, підприємство активно впроваджує цифрові рішення: використовується комп'ютерна техніка та спеціалізоване програмне забезпечення для ведення бухгалтерського, управлінського й аграрного обліку. Це свідчить про орієнтацію на сучасні інструменти управління та цифровізацію внутрішніх процесів.

Кадровий потенціал також є одним із ключових чинників конкурентоспроможності підприємства. На сьогодні в агрофірмі працює понад 50 осіб, серед яких механізатори, агрономи, зоотехніки, бухгалтери, інженери. Значна частина персоналу має багаторічний досвід у сільському господарстві, що забезпечує якісне виконання виробничих завдань.

Керівництво господарства приділяє увагу професійному розвитку працівників – регулярно організовуються тренінги та навчальні заходи з підвищення кваліфікації. Це сприяє впровадженню новітніх агротехнологій та постійному вдосконаленню ефективності виробництва.

У табл. 2.1 далі представлено узагальнені техніко-економічні показники діяльності ПОП «Агрофірма Узинська» за останні три роки, що дозволяє оцінити динаміку розвитку підприємства.

Таблиця 2.1

**Аналіз фінансових показників ПОП «Агрофірма «Узинська»
за 2022–2024 роки**

Показник	Роки			Відхилення 2024/2022, %
	2022	2023	2024	
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн	45 200	52 600	58 400	+29,3 %
Чистий прибуток, тис. грн	4 100	5 300	6 000	+46,3 %
Рентабельність виробництва, %	9,1	10,1	10,3	+1,2 п. п.
Площа орних земель, га	2 340	2 480	2 510	+7,3 %
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	95	99	101	+7,7 %

Джерело: складено автором за даними фінансової звітності.

Зростання обсягу реалізації продукції майже на третину (+29,3 %) свідчить про стабільний попит на продукцію підприємства або ефективну збутову політику. Це прямо впливає на збільшення доходів, що формує базу

для нарощення власного капіталу за рахунок нерозподіленого прибутку. Значне зростання прибутку на +46,3 % свідчить про підвищення ефективності господарювання.

Чистий прибуток є головним джерелом приросту власного капіталу, оскільки підприємство має можливість частково або повністю залишати його в обігу у вигляді нерозподіленого прибутку, зміцнюючи фінансову стійкість.

Рентабельність зростає повільно +1,2 п. п., але стабільно, що свідчить про ефективне використання вкладеного капіталу. Така динаміка важлива з точки зору інвесторів і кредиторів: вона формує позитивне уявлення про прибутковість власного капіталу.

Розширення земельного банку +7,3 % є індикатором капіталовкладень або залучення додаткових орендованих площ, що, своєю чергою, вимагає формування відповідного капіталу – в т.ч. і власного. Така динаміка свідчить про розвиток виробничого потенціалу, що є підґрунтям для зростання власного капіталу в майбутньому. Збільшення чисельності персоналу на +7,7 % може свідчити про розширення виробництва. Це потребує відповідного фінансування витрат на оплату праці, що забезпечується, зокрема, власним капіталом. Разом з тим, розширення штату має бути виправданим приростом продуктивності, інакше це може вплинути на показники рентабельності.

Таблиця 2.2

Загальні висновки щодо впливу на власний капітал

Напрямок	Вплив на власний капітал
Зростання обсягів реалізації	Позитивний – зростання прибутку → приріст нерозподіленого прибутку
Збільшення чистого прибутку	Безпосередньо зміцнює власний капітал
Підвищення рентабельності	Покращує ефективність використання капіталу
Розширення земельного банку	Вимагає капіталовкладень – доцільно з частковим використанням власного капіталу
Ріст чисельності працівників	Вимагає фінансування, впливає на фонд оплати праці – залежність від розміру власного капіталу

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [28].

У контексті теми дослідження, наведені тенденції свідчать про активне формування та раціональне використання власного капіталу підприємства, зокрема за рахунок реінвестованого прибутку та підвищення ефективності

управління ресурсами.

2.2. Організація обліку власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві

Організація обліку власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві має важливе значення, оскільки формує інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, планування фінансової стратегії та забезпечення інвесторів і кредиторів достовірними даними про фінансовий стан господарства [29]

На прикладі ПОП «Агрофірма Узинська» можна простежити типову модель організації обліку власного капіталу в сільському господарстві. Серед особливостей такої організації – урахування галузевої специфіки, сезонності виробництва, обліку майнових паїв та руху засновницьких внесків.

Таблиця 2.3

Основні джерела формування власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська»

Джерело формування	Характеристика
Статутний капітал	Формується за рахунок майнових паїв членів господарства
Додатковий капітал	Утворюється внаслідок переоцінки активів
Резервний капітал	Створюється з прибутку для покриття збитків
Нерозподілений прибуток	Сума прибутку, яка залишається після розподілу
Інші резерви	Створюються відповідно до внутрішньої політики підприємства

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [29].

Статутний капітал є базовим елементом власного капіталу підприємства. В умовах діяльності ПОП «Агрофірма Узинська» статутний капітал формується, перш за все, майновими паями членів підприємства, які передають у користування землю, будівлі, техніку тощо. Така форма фінансування дозволяє зменшити залежність від зовнішніх запозичень і забезпечує стабільну основу для господарювання.

Його переваги: не вимагає повернення; забезпечує початковий виробничий потенціал.

Додатковий капітал – виникає внаслідок переоцінки необоротних

активів (зокрема, техніки, будівель, земельних ділянок). Такий капітал не є результатом прибуткової діяльності, однак покращує показники балансової вартості підприємства, що є позитивним сигналом для інвесторів і банків.

Переоцінка здійснюється згідно з НП(С)БО 7 «Основні засоби», із відображенням на рахунку 42 «Додатковий капітал».

Резервний капітал – формується відповідно до внутрішніх нормативів підприємства з частини чистого прибутку. Призначений для покриття можливих збитків або непередбачуваних витрат у майбутньому. Його наявність свідчить про прагнення агрофірми діяти обачно в умовах ризикового аграрного середовища (наприклад, при втраті врожаю або коливанні цін).

Фінансова стійкість: створення резервів є інструментом зменшення впливу зовнішніх шоків.

Нерозподілений прибуток – це частина прибутку, що залишається на підприємстві після сплати податків і розподілу дивідендів. У ПОП «Агрофірма Узинська» нерозподілений прибуток використовується для:

- поповнення оборотних коштів;
- інвестицій у технічне оновлення;
- розширення площ посівів;
- підтримки тваринницького комплексу.

Згідно з даними за 2022–2024 рр., чистий прибуток підприємства зростає, що позитивно впливає на обсяг цього джерела.

До категорії Інші резерви входять внутрішні цільові фонди: інвестиційний, інноваційний, екологічний тощо. Вони створюються на основі рішень керівництва підприємства або загальних зборів пайовиків. Такі фонди дозволяють здійснювати адресне фінансування певних напрямів розвитку, наприклад:

- впровадження енергозберігаючих технологій;
- будівництво складів або тваринницьких приміщень;
- участь у грантових програмах.

Диверсифікована структура капіталу підприємства дозволяє забезпечити фінансову стабільність навіть за умов сезонних коливань або зовнішньоекономічного тиску.

Наявність резервного та додаткового капіталу свідчить про зрілу фінансову політику підприємства.

Зростання нерозподіленого прибутку є позитивним індикатором рентабельності і внутрішнього потенціалу самофінансування.

Використання майнових паїв як форми статутного капіталу є характерною рисою для сільськогосподарських кооперативних і орендних підприємств.

На основі аналізу джерел формування власного капіталу та особливостей його обліку на ПОП «Агрофірма Узинська», логічним є перехід до рис. 2.1, що відображає типову модель організації обліку власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві. Ця схема ілюструє основні етапи, документообіг, відповідальні підрозділи та взаємозв'язки між структурними елементами облікового процесу.

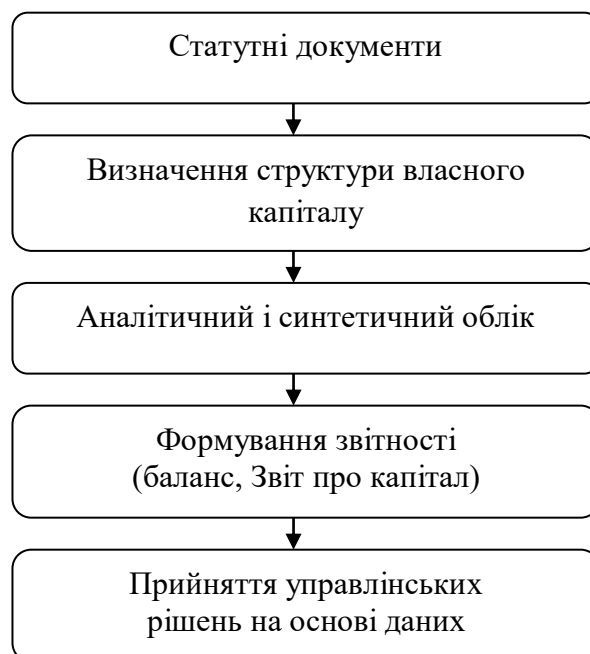

Рис. 2.1. Типова модель організації обліку власного капіталу на сільськогосподарському підприємстві

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [30].

Організаційні особливості обліку:

1. Облікова політика підприємства передбачає ведення бухгалтерського обліку згідно з НП(С)БО, з адаптацією деяких елементів до особливостей сільськогосподарського виробництва (наприклад, облік біологічних активів).
2. Синтетичний облік ведеться на рахунку 40 «Статутний капітал», 42 «Додатковий капітал», 43 «Резервний капітал», 44 «Нерозподілений прибуток».
3. Аналітичний облік ведеться в розрізі засновників, пайовиків та напрямів формування/використання капіталу.

У контексті дослідження організації обліку власного капіталу на ПОП «Агрофірма Узинська» доцільним є перехід до табл. 2.4, яка містить приклади бухгалтерських проведення. Ця таблиця демонструє типові господарські операції, що відображаються у бухгалтерському обліку підприємства, із зазначенням відповідних рахунків, сум та економічного змісту операцій. Її аналіз дозволяє зрозуміти практичні аспекти реалізації облікової політики щодо власного капіталу.

Таблиця 2.4

**Приклади бухгалтерських проведення з обліку капіталу на ПОП
«Агрофірма Узинська»**

№	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	Надходження майнового паю від засновника	10, 20	40
2	Створення резервного капіталу з прибутку	44	43
3	Спрямування прибутку на поповнення статутного	44	40
4	Виплата дивідендів пайовикам	44	66
5	Коригування капіталу після переоцінки основних	10	42

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел.

ПОП «Агрофірма Узинська» використовує програмне забезпечення для автоматизації облікових процесів. Серед них – М.Е.Дос, 1С:Бухгалтерія для сільського господарства, АгроСофт. Це дозволяє:

- скоротити час на формування звітності;
- уникнути помилок при нарахуванні пайових внесків;
- здійснювати моніторинг змін у власному капіталі в реальному часі.

У межах дослідження важливо звернути увагу на табл. 2.5, яка узагальнює основні вигоди, що отримує підприємство в результаті впровадження системного, раціонального та нормативно обґрунтованого підходу до обліку капіталу.

Ця таблиця дозволяє:

- виділити ключові аспекти покращення управління фінансами;
- оцінити вплив якісного обліку на аналітичну, аудиторську та управлінську діяльність;
- зробити висновки щодо необхідності вдосконалення облікової політики у сфері власного капіталу сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 2.5

Переваги ефективної організації обліку власного капіталу

Перевага	Наслідки для підприємства
Достовірність облікових даних	Обґрунтовані управлінські рішення
Контроль за змінами у капіталі	Зниження ризику несанкціонованих витрат
Облік у розрізі пайовиків	Прозорість для учасників та засновників
Своєчасність формування фінансової звітності	Дотримання вимог контролюючих органів

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел.

Наведена нами табл. 2.5 логічно структурує ключові переваги та їх наслідки для підприємства, що дозволяє:

- зрозуміти практичну цінність належної організації обліку;
- підкреслити управлінську, контрольну та звітну функції облікової системи;
- акцентувати увагу на прозорості та відповідності обліку до законодавства.

Таблиця ефективно демонструє зв'язок між якісним обліком і стратегічною стійкістю підприємства.

Організація обліку власного капіталу в ПОП «Агрофірма Узинська» відповідає вимогам чинного законодавства та забезпечує повноту і достовірність інформації про джерела фінансування підприємства. Особливе значення надається систематизації даних щодо пайового капіталу,

аналітичному обліку за кожним засновником, а також використанню спеціалізованого ПЗ, що дозволяє автоматизувати ключові етапи облікового процесу. Надалі доцільним є вдосконалення методики обліку через впровадження елементів управлінського обліку та більшої інтеграції з аналітичними інструментами.

2.3. Аналіз і оцінка структури, динаміки та ефективності обліку власного капіталу підприємства

Власний капітал підприємства – це не просто статичний показник, а динамічна категорія, яка відображає фінансовий стан і здатність підприємства забезпечувати сталий розвиток. Аналіз структури та динаміки власного капіталу дозволяє оцінити [30]:

- як формуються і змінюються джерела власних коштів;
- наскільки ефективно підприємство управляє своїми внутрішніми ресурсами;
- вплив власного капіталу на фінансову стійкість і платоспроможність.

Структура власного капіталу включає різні компоненти, що відображають джерела і призначення власних коштів підприємства. Для ПОП «Агрофірма Узинська» основними складовими є:

- статутний капітал – внески засновників, які є базовим фондом підприємства;
- резервний капітал – фонди, створені для покриття непередбачених витрат і ризиків;
- нерозподілений прибуток (накопичений збиток) – результат діяльності підприємства за минулі періоди;
- інші резерви – фонди, сформовані відповідно до внутрішніх нормативних актів.

Перейдемо до аналізу кількісного складу джерел власного капіталу підприємства, представленого в таблиці 2.6, що відображає структуру власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» за 2022–2024 роки у динаміці.

Загальний обсяг власного капіталу збільшився на 19,4% за три роки, що свідчить про зростання фінансової стабільності підприємства.

Таблиця 2.6.

Структура власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» за 2022–2024 роки, тис. грн

Статті власного капіталу	Роки			Відхилення 2024/2022, %
	2022	2023	2024	
Статутний капітал	10 000	10 000	10 000	0,0
Резервний капітал	2 000	2 500	2 700	+35,0
Нерозподілений прибуток	5 000	6 000	7 500	+50,0
Інші резерви	1 000	1 200	1 300	+30,0
Всього власного капіталу	18 000	19 700	21 500	+19,4

Джерело: розроблено автором.

Статутний капітал залишився незмінним, що типово для підприємств, де збільшення власних коштів відбувається за рахунок накопиченого прибутку та резервів.

Значне зростання нерозподіленого прибутку (+50%) свідчить про підвищення ефективності діяльності та збільшення внутрішніх ресурсів для розвитку.

Резервний капітал та інші резерви також збільшилися, що забезпечує додатковий захист від фінансових ризиків.

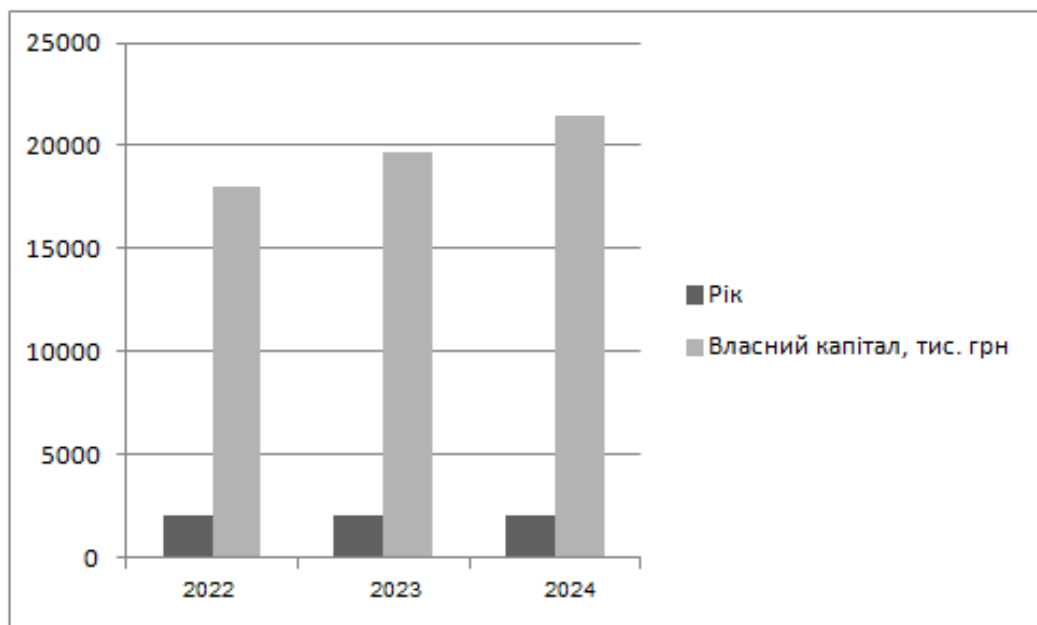
Важливо також оцінити темпи зростання власного капіталу, які свідчать про здатність підприємства генерувати власні ресурси і нарощувати фінансову базу.

Наступним етапом дослідження є візуалізація змін у загальному обсязі власного капіталу підприємства протягом трьох останніх років. Для цього звернемося до рис. 2.2, який графічно відображає динаміку власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» у 2022–2024 роках.

**Динаміка власного капіталу
ПОП «Агрофірма Узинська» (2022–2024)**

Рік	Власний капітал, тис. грн
2022	18 000
2023	19 700
2024	21 500

У рамках дослідження важливо розглянути, які саме внутрішні та зовнішні фактори впливають на зміну обсягів власного капіталу підприємства.

Динаміка зростання (2024 до 2022): +19,4%

Рис. 2.2. Динаміка власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» (2022–2024)

Джерело: розроблено автором.

Цей аспект узагальнено представлено у блок-схемі на рис. 2.3, що ілюструє взаємозв'язки між ключовими елементами, які формують або зменшують капітал підприємства, зокрема прибутковість, інвестиції, зміни в обліковій політиці, амортизаційну політику тощо.

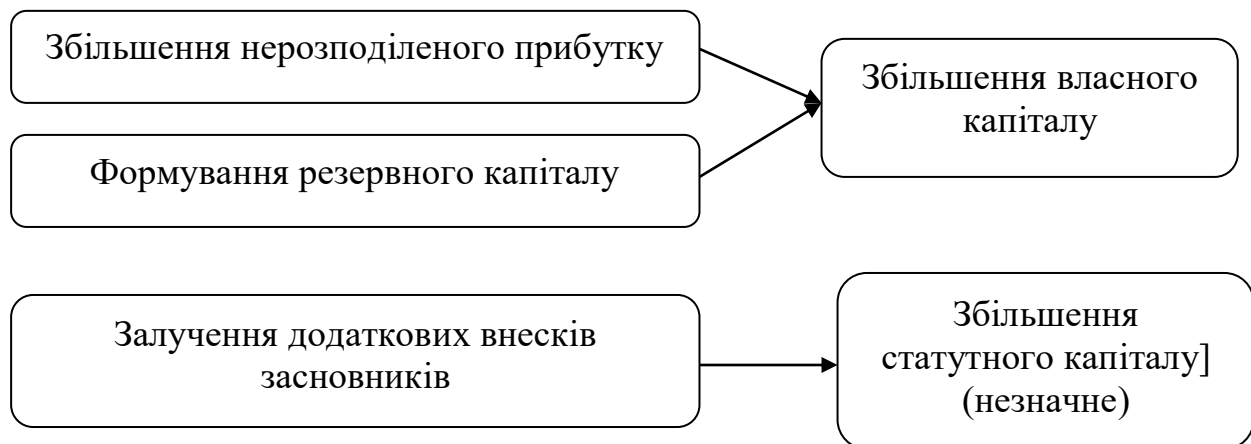

Рис. 2.3. Вплив факторів на зміну власного капіталу

Джерело: розроблено автором.

ПОП «Агрофірма Узинська» демонструє позитивну тенденцію до зростання власного капіталу, що свідчить про успішне управління внутрішніми ресурсами.

- Зростання нерозподіленого прибутку є ключовим джерелом формування власного капіталу, що забезпечує фінансову незалежність підприємства.
- Збільшення резервних фондів свідчить про підвищення уваги до ризик-менеджменту.
- Незмінність статутного капіталу характерна для підприємств, які орієнтовані на самофінансування, але в разі необхідності можливе його коригування для розширення діяльності.
- Аналіз структури і динаміки власного капіталу допомагає керівництву ефективніше планувати фінансову політику і забезпечувати стабільність розвитку агрофірми.

Ефективність системи бухгалтерського обліку власного капіталу є важливим індикатором фінансової дисципліни підприємства. Вона визначає не лише рівень прозорості внутрішніх бізнес-процесів, а й впливає на здатність підприємства забезпечувати стабільне управління, залучати інвестиції, обґрунтовано приймати фінансові рішення. Чітка й достовірна інформація про капітал дозволяє своєчасно виявляти фінансові ризики, проводити обґрунтовану оцінку економічного потенціалу та формувати довіру з боку зовнішніх користувачів звітності. Крім того, ефективний облік сприяє оптимізації витрат, дотриманню вимог законодавства та підвищенню загальної фінансової стійкості підприємства.

З метою комплексного оцінювання рівня організації обліку власного капіталу на підприємстві доцільно звернутися до таблиці 2.7, яка містить систематизовані критерії ефективності. Ці критерії охоплюють як якісні, так і кількісні аспекти облікової системи: своєчасність, точність, відповідність стандартам, інтегрованість у процес управління тощо. Таблиця дозволяє структуровано оцінити сильні та слабкі сторони обліку капіталу на основі

конкретних ознак. Для цілісної оцінки ефективності системи обліку доцільно використовувати такі ключові критерії.

Таблиця 2.7.

Основні критерії оцінки ефективності обліку власного капіталу

Критерій	Зміст оцінки
Достовірність	Наскільки повно і точно система фіксує зміни у складі та обсягах власного капіталу
Оперативність	Швидкість обробки облікової інформації про власний капітал
Повнота аналітичної інформації	Рівень деталізації обліку в розрізі джерел (внески, резерви, нерозподілений прибуток)
Інтегрованість	Зв'язок системи обліку капіталу з управлінським і податковим обліком
Відповідність нормативам	Ступінь відповідності системи чинному законодавству та стандартам (НП(С)БО, МСФЗ)
Автоматизація	Наявність програмного забезпечення, яке спрощує облік і контроль

Джерело: розроблено автором.

У контексті аналізу функціонування системи обліку власного капіталу доцільним є візуалізувати логіку її оцінки. Це дозволяє чітко окреслити послідовність дій, починаючи з формування цілей обліку і завершуючи прийняттям управлінських рішень на основі отриманих результатів. Такий підхід забезпечує системність у визначенні ефективності організації обліку, дозволяє своєчасно виявляти слабкі місця та формувати пропозиції щодо її вдосконалення (рис. 2.4, додаток б).

Практичного аналізу системи обліку капіталу в ПОП «Агрофірма Узинська» було використано дані внутрішнього фінансового обліку за 2022–2024 рр., а також результати опитування бухгалтера підприємства щодо організації документообігу, автоматизації та внутрішнього контролю (табл. 2.8, додаток В).

Середня оцінка: 4,5 бала – високий рівень ефективності

Сильні сторони облікової системи:

- повна відповідність законодавству;
- інтегрованість з управлінським обліком;
- регулярне оновлення облікової інформації;
- використання сучасного програмного забезпечення.

Проблемні аспекти:

- часткова ручна обробка даних;
- недостатня деталізація за пайовиками (у разі створення кооперативу або залучення нових інвесторів це може ускладнити аналітику);
- потреба в підвищенні кваліфікації молодшого облікового персоналу.

Система обліку власного капіталу у ПОП «Агрофірма Узинська» загалом є ефективною, функціонує відповідно до вимог НП(С)БО, має належний рівень автоматизації та інтеграції. Водночас для підвищення ефективності доцільно:

- удосконалити аналітичний облік у частині власників паїв або джерел капіталу;
- провести додаткове навчання для персоналу;
- поступово переходити до повністю цифровізованої обробки облікових документів.

Загалом, результати оцінювання засвідчують високий рівень організації системи обліку власного капіталу в ПОП «Агрофірма Узинська». Середня оцінка – 4,5 бала – підтверджує її ефективність, відповідність нормативним вимогам та практичну цінність для управлінських потреб. Водночас наявні окремі аспекти, що потребують удосконалення, не знижують загального позитивного враження, але вказують на потенційні напрями розвитку облікової системи в умовах цифрової трансформації та зростання вимог до прозорості фінансової інформації.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було здійснено комплексне дослідження організації обліку власного капіталу на базі ПОП «Агрофірма Узинська», що дозволило виявити ключові особливості, переваги та проблемні аспекти облікового процесу в умовах функціонування сільськогосподарського підприємства.

1. Система обліку власного капіталу на підприємстві є структурованою та регламентованою, що підтверджується наявністю чітко визначених бухгалтерських рахунків, типових проведення та внутрішніх

інструкцій. Облік ведеться відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку з урахуванням галузевої специфіки.

- Основними джерелами формування власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» є: статутний капітал; додатковий капітал (у тому числі дооцінка майна); нерозподілений прибуток; цільове фінансування та пайові внески.

Така структура свідчить про зважений підхід до фінансування діяльності, що базується як на власних ресурсах, так і на активній співпраці з пайовиками.

2. Організація обліку на підприємстві забезпечує контроль за змінами у структурі капіталу, прозорість щодо взаєморозрахунків із засновниками, а також оперативне формування звітності. Це сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень, зниженню ризиків та дотриманню законодавчих вимог.

3. Проведена оцінка ефективності облікової системи дозволила визначити її сильні сторони: достовірність і повнота даних; раціональне ведення обліку у розрізі джерел формування капіталу; своєчасність облікових процедур; високий рівень професійної компетентності бухгалтерського персоналу.

4. Динаміка основних показників (реалізація продукції, рентабельність, чистий прибуток) у 2022–2024 рр. засвідчує стабільне зростання економічного потенціалу підприємства, що прямо впливає на зростання його власного капіталу. За цей період обсяг реалізації зріс на 29,3 %, чистий прибуток – на 46,3 %, що позитивно відображається на облікових показниках капіталу.

Облік власного капіталу в ПОП «Агрофірма Узинська» загалом організований ефективно та відповідає чинному нормативному регулюванню. Водночас подальше вдосконалення можливе шляхом запровадження цифрових рішень, стандартизації внутрішніх процедур і адаптації кращих практик міжнародного обліку.

РОЗДІЛ 3. АУДИТ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ

3.1. Узагальнення результатів аудиторської перевірки та їх реалізація

Аудит власного капіталу є важливою складовою фінансового контролю підприємства. Він дозволяє оцінити достовірність облікових даних, виявити помилки, ризики та недоліки в системі обліку, а також дати рекомендації щодо її удосконалення. У цьому розділі узагальнюються основні результати аудиторської перевірки власного капіталу на прикладі ПОП «Агрофірма Узинська», аналізується виявлені проблеми та розглядаються шляхи їх подолання.

Аудиторська перевірка включала [31]:

- Аналіз первинної документації з обліку власного капіталу.
- Перевірку правильності відображення операцій у бухгалтерському обліку.
- Оцінку відповідності обліку вимогам НП(С)БО та МСФЗ.
- Оцінку організації внутрішнього контролю.

Таблиця 3.1.

Основні результати аудиту власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська»

Показник	Виявлені проблеми	Наслідки	Рекомендації
Облік власного капіталу	Часткова ручна обробка документів	Затримки в оновленні даних	Впровадити автоматизовані системи
Аналітичний облік	Недостатня деталізація за пайовиками	Ускладнює аналіз структури капіталу	Розширити аналітику обліку
Відповідність нормативам	Неповне дотримання деяких стандартів	Ризик штрафів та зниження довіри	Провести навчання персоналу
Внутрішній контроль	Відсутність документованих процедур	Ризик помилок і шахрайств	Впровадити регламенти та перевірки

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [31].

Аудиторська перевірка власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська» охоплювала період 2022–2024 років та мала на меті оцінити повноту,

достовірність і відповідність даних бухгалтерського обліку вимогам чинного законодавства. Як свідчать результати, наведені у таблиці 3.1, у більшості аспектів облік власного капіталу ведеться на належному рівні. Підприємство дотримується вимог Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, зокрема НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», НП(С)БО 2 «Баланс» та НП(С)БО 5 «Звіт про власний капітал».

До сильних сторін облікової системи слід віднести своєчасність і повноту відображення операцій з капіталом, зокрема формування статутного капіталу, розподіл прибутку та інші зміни в структурі власного капіталу. Аудит не виявив суттєвих порушень щодо первинного документування та реєстрації змін у власному капіталі.

Однак аудитори зафіксували окремі недоліки аналітичного обліку, зокрема недостатню деталізацію в частині пайовиків та джерел формування додаткового капіталу. Це ускладнює проведення глибшого аналізу джерел фінансування та прозорості змін у власному капіталі [32].

Також було звернуто увагу на часткову ручну обробку інформації, яка підвищує ризики механічних помилок та знижує ефективність роботи облікового персоналу. Незважаючи на наявність сучасного програмного забезпечення, воно ще не повністю інтегроване у всі ділянки облікового процесу, що створює фрагментарність в управлінській звітності.

Загалом, результати аудиту засвідчують, що система обліку власного капіталу є функціональною та такою, що відповідає основним нормативним вимогам. Проте підприємству рекомендовано здійснити низку заходів для її удосконалення: розширити аналітичні рахунки за джерелами капіталу, автоматизувати облік змін у капіталі, а також проводити регулярний внутрішній аудит для виявлення слабких місць у реальному часі.

Впровадження рекомендацій: покроковий план

Для усунення виявлених недоліків розроблено покроковий план дій, що включає:

1. Впровадження сучасних інформаційних систем для автоматизації обліку.
2. Розробка та затвердження внутрішніх документів, що регламентують контроль за власним капіталом.
3. Підвищення кваліфікації облікового персоналу через тренінги та навчальні семінари.
4. Розширення аналітичного обліку за категоріями власників та джерел формування капіталу.
5. Регулярний внутрішній аудит для контролю за дотриманням встановлених процедур.

Наочно представимо послідовність дій, які здійснює підприємство після завершення аудиторської перевірки. На рис. 3.1. узагальнено ключові етапи: від виявлення недоліків до впровадження запропонованих змін, що підвищують якість обліку власного капіталу та зміцнюють фінансову дисципліну.

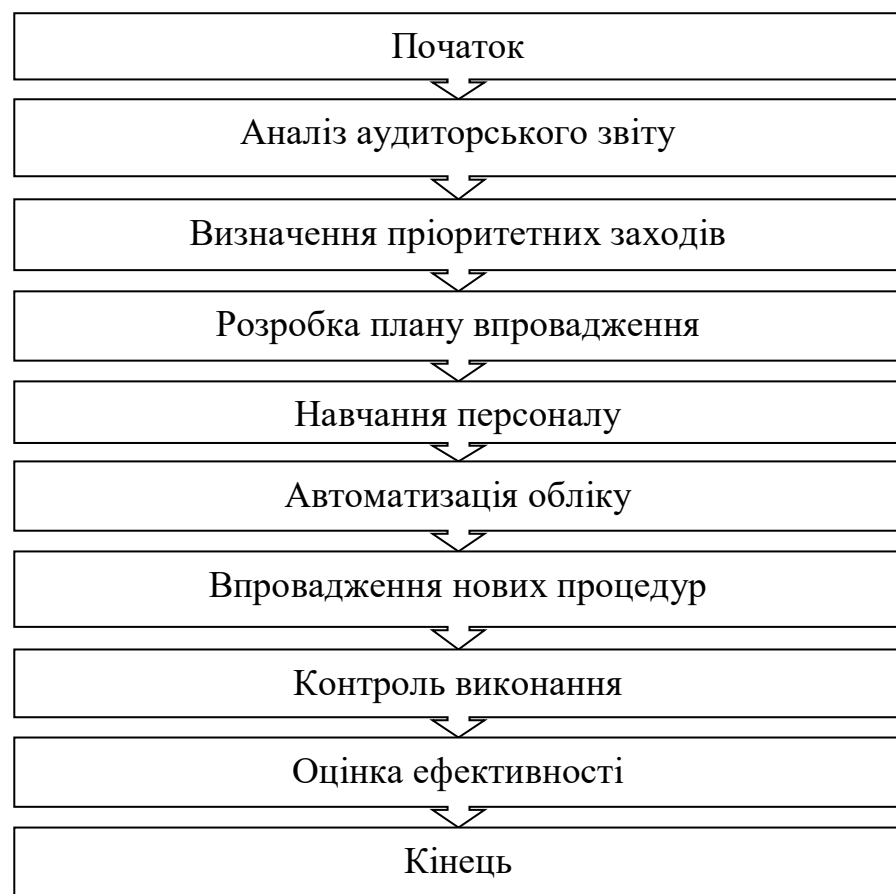

Рис. 3.1. Процес реалізації аудиторських рекомендацій

Рисунок 3.1 ілюструє типовий алгоритм впровадження результатів аудиторської перевірки на прикладі ПОП «Агрофірма Узинська». Цей процес є критично важливим для підвищення ефективності управління власним капіталом та усунення виявлених порушень або недоліків у системі обліку.

Основні етапи, відображені у схемі:

1. Оцінка результатів аудиту – на цьому етапі керівництво підприємства вивчає зміст аудиторського висновку, виявлені помилки та ризики, пов'язані з обліком власного капіталу.
2. Формування плану дій – розробляється перелік заходів для усунення недоліків: уточнення методики обліку, зміни в аналітичному обліку, оновлення внутрішніх регламентів.
3. Розподіл відповідальності – визначаються конкретні виконавці (бухгалтери, аудитори, керівники напрямків), відповідальні за реалізацію аудиторських рекомендацій.
4. Впровадження змін – здійснюються заходи щодо коригування облікової політики, впровадження нових програмних модулів або навчання персоналу.
5. Контроль виконання – проводиться внутрішній моніторинг реалізації заходів та перевірка досягнутого ефекту.
6. Звітність і коригування – результати впровадження документуються, за необхідності вносяться додаткові уточнення або коригування.

Такий підхід дозволяє не лише усунути поточні проблеми, а й створити підґрунтя для подальшого вдосконалення системи бухгалтерського обліку [33]. Для ПОП «Агрофірма Узинська» цей процес сприяв підвищенню прозорості фінансової інформації, зміцненню довіри інвесторів і забезпеченню відповідності вимогам НП(С)БО.

Узагальнення результатів аудиторської перевірки власного капіталу дозволяє виявити ключові проблеми та надати практичні рекомендації, спрямовані на підвищення якості обліку, прозорості фінансової інформації і

ефективності управління капіталом підприємства. Впровадження запропонованих заходів сприятиме зниженню ризиків, підвищенню довіри інвесторів та стабільності господарської діяльності.

3.2. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу

Удосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу є ключовим фактором підвищення ефективності управління підприємством. Сучасні виклики, пов'язані з динамічними змінами ринку, посиленням регуляторних вимог і зростанням інформаційних потоків, вимагають постійного розвитку систем контролю та звітності. У цьому підрозділі розглядаються основні напрями вдосконалення, які сприятимуть підвищенню якості управлінських рішень та фінансової прозорості [34].

Сучасний облік власного капіталу повинен забезпечувати не лише точне відображення руху капіталу, а й гнучку аналітику для прийняття стратегічних рішень. У табл. 3.2. узагальнено ключові пропозиції щодо поліпшення організації бухгалтерського обліку власного капіталу на базовому підприємстві ПОП «Агрофірма Узинська». Таблиця дозволяє структуровано представити напрями вдосконалення, очікувані результати та відповідальних за їх реалізацію.

Таблиця 3.2.

Основні напрями вдосконалення обліку

Напрямок	Опис	Очікуваний результат
Автоматизація облікових процесів	Впровадження ERP-систем, автоматизованих бухгалтерських програм	Скорочення помилок, оперативність даних
Розширення аналітичного обліку	Відображення обліку за категоріями власників, джерелами формування капіталу	Поглиблений аналіз структури капіталу
Впровадження інтегрованої звітності	Об'єднання фінансової, управлінської та податкової звітності	Зменшення дублювання даних, підвищення прозорості
Застосування цифрових технологій	Використання блокчейн, штучного інтелекту для контролю та звітності	Підвищення безпеки і достовірності інформації

З табл. 3.2. можемо оцінити ключові заходи, які сприятимуть підвищенню ефективності системи обліку власного капіталу на ПОП «Агрофірма Узинська».

З таблиці видно, що пріоритетними напрямками вдосконалення є:

1. Автоматизація облікових процесів, зокрема впровадження програмного забезпечення, яке забезпечує детальний аналітичний облік за джерелами формування капіталу. Це дозволить зменшити ручну обробку даних, прискорити формування звітності та знизити ймовірність помилок.

2. Удосконалення аналітичного обліку, особливо в частині розподілу пайового капіталу. В умовах потенційного розширення участі пайовиків або зміни власників важливо мати чіткий механізм ідентифікації часток, прав та змін у складі засновників.

3. Підвищення кваліфікації персоналу через навчання сучасним обліковим стандартам, роботі з програмами 1С:Бухгалтерія, М.Е.Дос, ERP-системами тощо. Це сприятиме точнішому відображенню даних і покращенню якості фінансової інформації.

4. Інтеграція облікової та управлінської інформації, яка дозволяє поєднати функції бухгалтерського обліку з потребами фінансового аналізу та планування, що забезпечує цілісне уявлення про стан і структуру власного капіталу.

Загалом реалізація зазначених заходів дозволить підвищити прозорість обліку, покращити контроль за змінами у капіталі, сприяти залученню інвестицій і забезпечити відповідність нормативно-правовим вимогам [35].

Аналіз власного капіталу має бути регулярним і всебічним, що дозволяє своєчасно виявляти тренди та ризики.

Основні напрями:

- Впровадження системи ключових показників ефективності (KPI) власного капіталу.
- Використання динамічного аналізу та прогнозування на основі історичних даних.

- Розробка спеціалізованих аналітичних панелей (дашбордів) для оперативного моніторингу.
- Інтеграція аналізу капіталу із загальною фінансовою стратегією підприємства.

Удосконалення аудиту власного капіталу [36]

Аудит слід розглядати не лише як інструмент контролю, а й як засіб покращення процесів управління. У контексті вдосконалення системи контролю за достовірністю та ефективністю використання власного капіталу логічним продовженням є перехід до табл. 3.3. Ключові напрямки вдосконалення аудиту, яка узагальнює конкретні пропозиції щодо підвищення якості аудиторських процедур на ПОП «Агрофірма Узинська».

Таблиця 3.3.

Ключові напрямки вдосконалення аудиту

Напрямок	Опис	Очікуваний ефект
Використання сучасних методик аудиту	Застосування ризик-орієнтованого підходу, аналітичних процедур, ІТ-аудиту	Підвищення якості перевірок, зниження трудомісткості
Автоматизація аудиторських процедур	Впровадження програмного забезпечення для аудиту	Скорочення часу перевірки, підвищення точності
Регулярне навчання аудиторів	Підвищення кваліфікації з нових стандартів і технологій	Зростання професіоналізму та відповідності сучасним вимогам
Впровадження внутрішнього аудиту	Організація постійного внутрішнього контролю власного капіталу	Раннє виявлення помилок, постійний моніторинг

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [37].

Таблиця 3.3 відображає основні пропозиції щодо підвищення якості аудиту власного капіталу ПОП «Агрофірма Узинська». Розглянуті напрями вдосконалення охоплюють як методологічні, так і організаційно-технічні аспекти проведення аудиту.

У табл. 3.2 систематизовано ключові заходи, спрямовані на підвищення якості та ефективності обліково-аналітичної роботи й аудиторського контролю у ПОП «Агрофірма Узинська». Вона слугує практичним керівництвом для покращення управління власним капіталом підприємства

шляхом оптимізації процедур обліку, удосконалення аналітики та посилення внутрішнього аудиту.

Таблиця 3.4.

Основні напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу

Сфера	Напрямок вдосконалення	Ключові заходи	Очікуваний результат
Облік	Автоматизація, аналітика	Впровадження ERP, розширення аналітичних звітів	Оперативність і точність даних
Аналіз	KPI, прогнозування	Впровадження дашбордів, регулярний моніторинг	Своєчасність управлінських рішень
Аудит	Нові методики, автоматизація	Ризик-орієнтований аудит, IT-аудит, внутрішній аудит	Підвищення якості та ефективності перевірок

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [38].

Таблиця 3.4 містить основні напрями вдосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу, які є ключовими для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами ПОП «Агрофірма Узинська». Аналіз цієї таблиці дозволяє виокремити кілька важливих аспектів.

По-перше, удосконалення обліку передбачає впровадження більш детального аналітичного обліку, що забезпечить точнішу інформацію про структуру капіталу, джерела його формування та зміни у часі. Це дозволить своєчасно виявляти відхилення і оперативно реагувати на них.

По-друге, у сфері аналізу рекомендується використовувати сучасні методики та інформаційні технології, що підвищить якість оцінки фінансового стану підприємства та прогнозування його розвитку.

По-третє, удосконалення аудиту власного капіталу спрямоване на посилення внутрішнього контролю, застосування аналітичних процедур і більш комплексну перевірку даних, що підвищить достовірність та повноту аудиторських висновків.

Загалом, реалізація запропонованих напрямів допоможе ПОП «Агрофірма Узинська» забезпечити більш прозору, достовірну та своєчасну інформацію про власний капітал, що є важливою основою для прийняття

ефективних управлінських рішень і підвищення фінансової стабільності підприємства [39].

Основні напрями удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту власного капіталу проілюструємо на рис. 3.2. Ця блок-схема наочно відображає ключові напрямки розвитку, що дозволяють підвищити ефективність управління власним капіталом підприємства ПОП «Агрофірма Узинська». Вона демонструє логічний зв'язок між удосконаленнями в обліку, аналітиці та аудиті, а також підкреслює необхідність впровадження сучасних технологій, посилення контролю і підвищення кваліфікації персоналу. Це сприятиме покращенню якості фінансової інформації, оптимізації ресурсів та підвищенню інвестиційної привабливості підприємства.

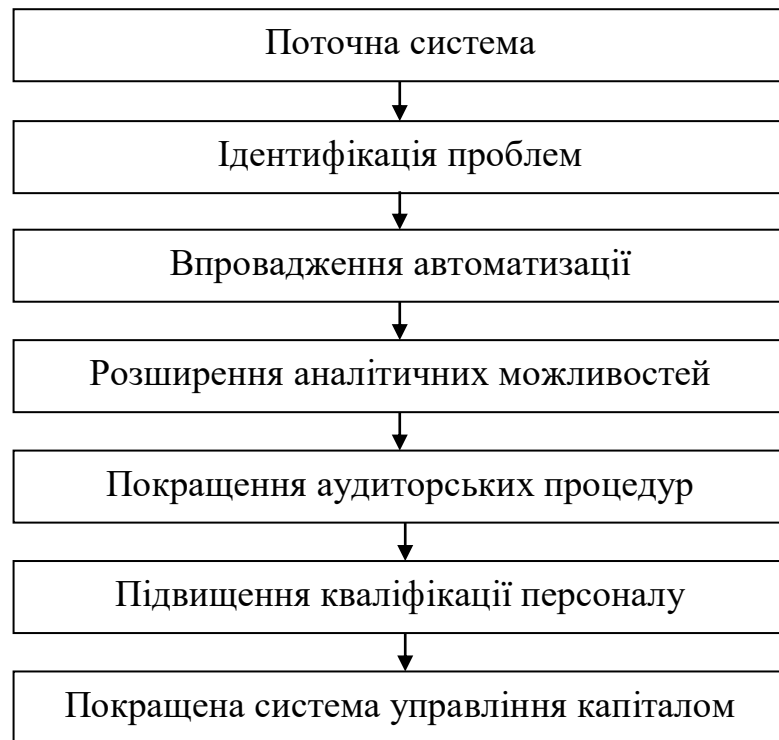

Рис. 3.2. Напрями удосконалення системи обліку, аналізу та аудиту власного капіталу

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [40].

Удосконалення обліку, аналізу та аудиту власного капіталу є комплексним процесом, що включає технічні, організаційні та кадрові заходи. Впровадження автоматизації, розширення аналітики і підвищення кваліфікації персоналу створює умови для більш прозорості, точної та ефективної системи управління власним капіталом [41]. Це сприяє

зміцненню фінансової стабільності підприємства, підвищенню його інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності на ринку.

Висновки до розділу 3

Аудиторська перевірка власного капіталу ПОП «Агрофірма «Узинська» підтвердила загальну достовірність ведення обліку та відповідність нормативним вимогам. Водночас виявлені окремі недоліки, що стосуються деталізації аналітичного обліку та часткової ручної обробки даних, які можуть ускладнювати оперативний контроль і аналіз власного капіталу.

Результати аудиту дозволили сформулювати конкретні рекомендації щодо організації більш ефективної системи обліку та внутрішнього контролю капіталу, що сприятиме зниженню ризиків несанкціонованих операцій і підвищенню прозорості інформації для власників і керівництва агрофірми.

Основними напрямками вдосконалення обліку, аудиту та аналізу власного капіталу підприємства є впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизація процесів обробки даних, покращення аналітичного обліку, особливо у розрізі пайовиків, а також систематичне підвищення кваліфікації облікового та аудиторського персоналу.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності управління власним капіталом ПОП «Агрофірма «Узинська», забезпечить своєчасне формування достовірної фінансової звітності та посилить контрольні функції, що є ключовими для стабільного розвитку підприємства в сучасних економічних умовах.

Таким чином, організація і вдосконалення обліку, аудиту та аналізу формування власного капіталу є важливою складовою забезпечення фінансової стабільності та конкурентоспроможності ПОП «Агрофірма «Узинська».

ВИСНОВКИ

1. Власний капітал ПОП «Агрофірма Узинська» є ключовим фінансовим ресурсом, що забезпечує стабільність та незалежність підприємства, відображає його здатність до довгострокового розвитку і фінансування.
2. Організація обліку власного капіталу в агрофірмі відповідає чинним нормативним вимогам та стандартам, має структуровану систему рахунків і типові бухгалтерські проведення, що забезпечують достовірність і повноту інформації.
3. Аналіз структури власного капіталу показав позитивну динаміку зростання за останні роки, що пов'язано з підвищенням обсягів реалізації продукції та поліпшенням фінансових результатів підприємства.
4. Впроваджені методики обліку і внутрішнього контролю забезпечують ефективний моніторинг змін у власному капіталі, що сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.
5. Аудиторська перевірка підтвердила загальну відповідність облікової системи нормативам, однак виявила окремі недоліки у деталізації аналітичного обліку та недостатній рівень автоматизації.
6. Застосування сучасних інформаційних технологій у процесах обліку і аудиту власного капіталу є важливим чинником підвищення якості фінансової звітності та оперативності управлінської інформації.
7. Розвинена кадрова база підприємства, професійна компетентність бухгалтерів і аудиторів позитивно впливають на якість ведення обліку та контролю за власним капіталом.
8. Незважаючи на загальну ефективність, система обліку потребує удосконалення, зокрема в частині аналітичного обліку власників паїв, що є важливим для прозорості і контролю в разі залучення нових інвесторів.
9. Постійне підвищення кваліфікації персоналу є необхідним для підтримки актуальності знань і навичок, адаптації до змін у законодавстві та нових технологій.

10. Системний підхід до організації обліку, аудиту та аналізу власного капіталу сприяє зміцненню фінансової стійкості ПОП «Агрофірма Узинська» та підвищенню її конкурентоспроможності на ринку.

11. Впровадити автоматизовану систему обробки даних обліку власного капіталу з використанням сучасного програмного забезпечення для зниження ризику помилок та прискорення формування звітності.

12. Удосконалити аналітичний облік власного капіталу, забезпечивши деталізацію за власниками паїв та іншими джерелами капіталу для підвищення прозорості та контролю.

13. Розробити та впровадити внутрішні регламенти і стандарти, що стандартизують порядок обліку та аудиту власного капіталу, що допоможе уніфікувати процедури та підвищити якість контролю.

14. Організувати систематичне навчання та підвищення кваліфікації облікового та аудиторського персоналу з урахуванням останніх змін у нормативній базі та впровадження нових технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brigham E. F., Ehrhardt M. C. Financial Management: Theory and Practice. Boston: Cengage Learning, 2020. 1216 p.
2. Рудик В.І., Сукрушева Г.О., Гонтар Т.Ю. Теоретична сутність категорії «власний капітал підприємства». Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017. Вип. 17. С. 436-439.
3. Higgins R. C. Analysis for Financial Management. 13th ed. New York: McGraw-Hill Education, 2022. 496 p.
4. Gibson C. H. Financial Reporting and Analysis. 14th ed. Boston: Cengage Learning, 2021. 688 p.
5. Фінансовий менеджмент: підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 440 с.
6. Дорош Н.І., Сніжко В.В. Облік власного капіталу в контексті національних та міжнародних стандартів. Молодий вчений. 2019. Вип. 2 (66). С. 606-610.
7. Гайдаржийська О.М., Костюнік О.В., Кашук О.П. Сутність власного капіталу та особливості його обліку на підприємстві. Інфраструктура ринку. 2017. Вип. 7. С. 360-365.
8. Погріщук Г.Б., Волощук Р.Є. Власний капітал підприємства: сутність і особливості формування в Україні. Економічна наука. Економіка та держава. 2020. Вип. 7. С. 16-23.
9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Положення від 07.02.2013 №73. Дата оновлення: 17.02.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#top> (дата звернення: 01.08.2025).
10. Концептуальна основа фінансової звітності видана РМСБО у вересні 2010 року. Переглянута в березні 2018 року. 87 с. URL: https://mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards

[2022_updated-576](#) (дата звернення: 01.08.2025)

11. Пономарьов Д.Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування і використання. Економічна наука. Інвестиції: практика та досвід. 2016. Вип. 5. С. 53-58.

12. Назарова І. Сутність та структуризація власного капіталу для потреб обліку. Облік і аудит. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. Вип. 3. С. 117-126.

13. Зінченко О.В., Армаш Г.О. Економічна сутність та класифікація власного капіталу: обліковий аспект. Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2017. Вип. 5. С. 200-205.

14. Palepu K. G., Healy P. M., Peek E. Business Analysis and Valuation: IFRS Edition. 6th ed. Boston: Cengage Learning, 2023. 896 p.

15. Дорош Н., Лясківська Г. Облік змін у власному капіталі підприємства. Молодий вчений. 2020. Вип. 2 (78). С. 335-339.

16. Іщенко Я.П. Формування та облік власного капіталу в товариствах з обмеженою відповідальністю: стан нормативно-правового врегулювання. ЕФМ. 2019. С. 136-146.

17. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV. Дата оновлення: 08.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 01.08.2025).

18. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. Дата оновлення: 05.10.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 01.08.2025).

19. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n151> (дата звернення: 01.08.2025).

20. Про акціонерні товариства: Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1539> (дата звернення: 01.08.2025).

21. Мелень О.В., Майструк О.Д. Особливості організації обліку власного капіталу підприємства. Інфраструктура ринку. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. 2018. Вип. 18. С. 371-375.
22. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень і контролю контрагентів – Опендatabот. URL: <https://opendatabot.ua>
23. Колісник О.П., Томша А.О. Методичні підходи та організація обліку і аудиту власного капіталу підприємства. Економіка та суспільство. Облік і оподаткування. 2022. Вип. 37. С. 1-5.
24. Бержанір І.А. Власний капітал підприємства: економічна сутність та особливості обліку. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. Науковий журнал. Івано-Франківськ: вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2023. Вип. 19. Т. 2. С. 78-86.
25. Організація бухгалтерського обліку за ред. В.С. Леня. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 664 с.
26. Краєвський В.М., Колісник О.П., Гуріна Н.В. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 388 с.
27. Мельник Т.Г., Димніч В.В. Організація бухгалтерського обліку та контролю власного капіталу. Молодий вчений. Економічні науки. 2018. Вип. 3 (55). С. 670-675.
28. Балахонова О.В., Тихолаз В.О. Формування власного капіталу підприємства в сучасних умовах господарювання. Подільський науковий вісник. 2021. Вип. 1 (17). С. 10-13.
29. Офіційний сайт програмного продукту «BAS Бухгалтерія». URL: <https://www.bas-soft.eu/soft/bas-mass/bas-accounting/#popularPosts>
26. Берест М.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С.Кузнеця. 2017. 164 с.
27. Мулик Т.О. Відображення інформації про власний капітал у звітності господарюючих суб'єктів. Агросвіт. 2020. Вип. 19-20. С. 51-60.
28. Калабухова С.В. Лекція 5 з дисципліни «Фінансовий аналіз». Аналіз

фінансового левериджу та моделювання стійкості зростання компанії. Київ: КНЕУ ім. В.Гетьмана. 2022. С. 1-57.

29. Облікова політика підприємств: навч. посіб. / Н.Л. Правлюк, Л.В. Коваль, О.В. Коваль. Київ: Центр учбової літератури. 2020. 647 с.

30. Фабіянська В.Ю., Арсенюк А.В. Методичні аспекти проведення аудиту власного капіталу. Ефективна економіка. 2017. Вип. 6. С.1-10.

31. Радіонова Н.Й., Губа І.М. Аудит власного капіталу підприємства: шляхи удосконалення організації і методики. Економічні науки. Наука Онлайн: міжнародний електронний науковий журнал. 2017. Вип. 12. С.1-11.

32. Подмешальська Ю.В., Феофанов Л.К., Горбатова П.О. Розробка програми аудиту власного капіталу. Економічні науки. Інвестиції: практика та досвід. 2019. Вип. 3. С. 50-57.

33. Гордееєва-Герасимова Л.Ю., Яромич Л.С. Дослідження методики аудиту власного капіталу підприємства. Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету. 2021. Том 1. Вип. 6. С.195-200.

34. Візіренко С.В., Цукан Л.А. Планування аудиторської перевірки власного капіталу підприємства. Економічні науки. Інвестиції: практика та досвід. 2018. Вип. 3. С.57-60.

35. Корінько М.Д., Юдін А.І. Методологічні засади бухгалтерського обліку власного капіталу за міжнародними стандартами. Інтелект XXI. 2020. № 5. С. 105–109.

36. Коваль Л.В. Вплив облікової інформації із власного капіталу на прийняття рішень / Л.В. Коваль А. Арсенюк // Ефективна економіка. 2017. № 6. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5632>

37. Мелень О., Майструк О.Д. Особливості обліку власного капіталу підприємств. Інфраструктура ринку. 2018. Вип. 18. С. 371 – 375.

38. Мельник Т.В., Димніч В.В. Організація обліку та контролю власного капіталу. Молодий вчений. Економічні науки. 2018. № 3(55). С. 670– 675.

39. Нестеренко С.С. Порівняльний аспект нормативного регулювання

власного капіталу на підприємствах. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2962>

40. Подмешальська Ю.В., Феофанов Л.К., Горбатова П.О. Розробка програми аудиту власного капіталу. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 3. С.49–57.

41. Podmeshalska Y.V. and Varvarin R.Yu. (2016), «Internal audit as a means of improving the accounting and control of accounts receivable», Economics and Society, vol.7, available at:
http://www.economyandsociety.in.ua/journal/7_ukr/161.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.8.

Основні відмінності між національною системою обліку і МСФЗ у частині обліку власного капіталу

№ з/п	Критерій порівняння	Національні положення (П(С)БО)	Міжнародні стандарти (МСФЗ)
1	Концепція обліку	Орієнтація на фіскальні вимоги	Орієнтація на потреби інвесторів та користувачів звітності
2	Принципи подання інформації	Регламентована структура звітності	Гнучке подання з урахуванням сутності операцій
3	Складові власного капіталу	Визначені чітко, без поділу за видами інструментів	Можлива деталізація: звичайні, привілейовані акції, емісійний дохід тощо
4	Облік курсових різниць	Визнаються як інші доходи або витрати	Можуть безпосередньо впливати на капітал (через OCI)
5	Відображення переоцінки активів	Через рахунки доходів/витрат	Через інші сукупні доходи (Other Comprehensive Income – OCI)
6	Оцінка капіталу у звітності	Історична вартість	Справедлива вартість за окремими статтями
7	Розкриття інформації	Менш деталізоване	Вимагається повне розкриття змін і джерел капіталу
8	Звіт про зміни у власному капіталі	Не завжди обов'язковий	Є обов'язковим елементом фінансової звітності
9	Регулювання аудиту	В основному законодавством України	Орієнтація на Міжнародні стандарти аудиту (ISA)

Джерело: систематизовано на основі літературних джерел [24].

Рис. 2.4. Логіка оцінки ефективності обліку власного капіталу

Джерело: розроблено автором.

Додаток В

Таблиця 2.8.

Оцінка за критеріями ефективності системи обліку

Критерій	Оцінка (за 5-бальною шкалою)	Коментар
Достовірність	5	Дані регулярно звіряються з первинними документами, щорічно проходять аудит
Оперативність	4	Є деякі затримки через ручне введення частини інформації
Повнота аналітики	4	Облік ведеться в розрізі джерел капіталу, але без деталізації по засновниках
Інтегрованість	5	Облік капіталу інтегрований у загальну ERP-систему підприємства
Відповідність нормативам	5	Облік відповідає НП(С)БО, враховує положення МСФЗ
Автоматизація	4	Використовується ПЗ «1С: Бухгалтерія» з обмеженою кастомізацією

Джерело: розроблено автором.